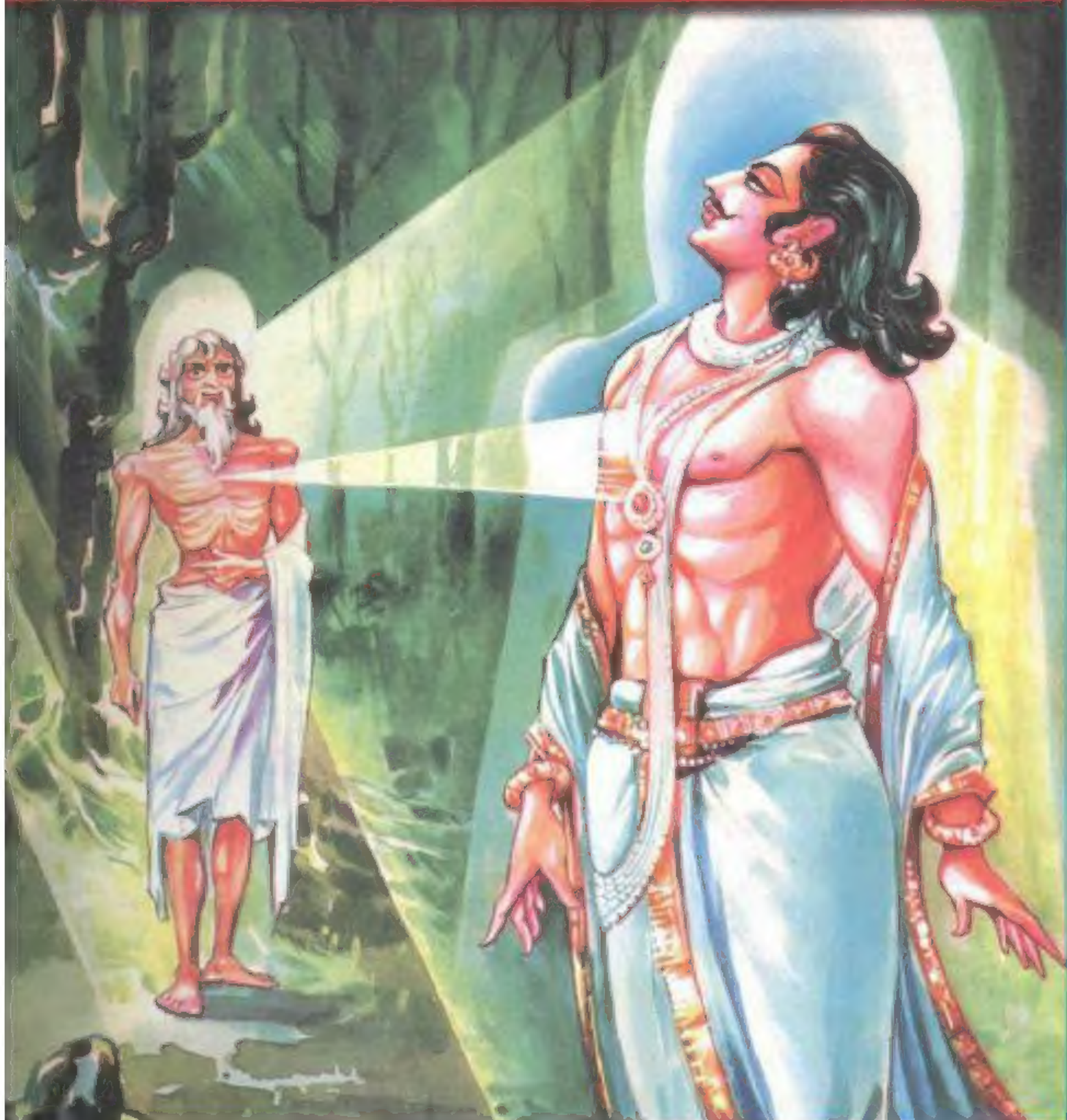

मे २००१ Rs. 10/-

चांदोबा

परदेसांत

इंग्लंडचा भारतीय विजेता

जं. गोपीचंद हा ऑल इंग्लंड क्रिकेटिंगचा सर्वाधिक खेळाडू ठाणे, बरौलीहोना झालेल्या सामन्यांत खेळणे चीनच्या सैन होंगचा अरब स्टेलरनी पराभव केला आणि धावतली शान बंदवली.

आजालिक इंग्लंडमधे गोपीचंदचा

सध्यां इंग्लंडाचा अनेक लांचम्यात आला आहे. उपास्यपेक्षांमध्ये खेळणे जागत श्रेष्ठ ठावेल्या पीटर ग्रेड याचा स्थापन केला होता. बापूनी हे अजिंक्यपद मिळवणारा पहिला भारतीय खेळाडू आहे शकता घडुकोश! त्याचे हे पद १९८० मध्ये मिळवले. शकता घडुकोश म्हणतात. 'गोपीचंदा भिजयागुळ' भारतीय स्पर्धकदेखील तितकेच निष्ठावान असु शकतात हे शिख झाले आहे. हा अपूर्व विक्रम आहे आणि भारतीय बॅटिंग्हिंटनचा

इंडियनची उणीव भासेल.

क्रिकेटाची रंगत तलात वाढतेच आहे. अंतरराष्ट्रीय स्तराव्यंत मित्रांची रंग अटीतटीने खेळत जाऊन पाहता वेळोवेळा एका गृहस्थ्याची, क्रिकेट-मोह्याची गैरवृत्ति जाणवतच आहे. सर डोमिंगो ईडमन हा विशाखा शतकांतला क्रिकेटमण्डल सर्वश्रेष्ठ चमत्कार समजला जातो. त्याची प्रकृष्ट ६.९९६ भावा काबळ्या होतच या त्यांची विभ्रमो सावरी होत ९९.९९९! हांग ते त्यांचे लोकप्रिय नांव - यामी वरत '९९ कॅप्टी' साव्यांत खेळून ही चमत्कारात फलदायी वाढवली होती.

डोमिंगो गोपी इंडियनचा जन्म २७ ऑगस्ट १९०८ रोजी अमेरिकेच्या न्यू यॉर्क येथील मध्यमवर्गीय कुटुंबात या गोपी झाला होता. त्याचे वडील गुलामगार करीत आणि पांढऱ्या मुलामेकी तो स्त्रीगत वदत होता.

जॉन शॉर्लॉट असनातार क्रिकेट

खेळत असत तो एक गोपनीय पाठशाला येथल्या तलावाकेंकामचा आणि स्टॅपलें तो बॉल्स फटका मारण्याचा १९२८ मध्ये ब्रिस्बेनला त्याची प्रथमच कसोटी सामन्यात भाग घेतला आणि मग त्याची वतनची पापीरिजिंगत सुरू झाली. प्रथम श्रेणीच्या क्रिकेटमध्ये त्याची एकूण १८,६०७ धावा झाल्या. त्याने ३३८ कडांत ११० शतके होती.

त्याच्या हा क्रिकेटमण्डल कायमिधिवर त्याने १९४९मध्ये ६१ हा फिटार घेतला त्याला सन्मान बरवण्यात आला.

बुद्धाचा पुतळा फोडला जातो.

जगातील सर्वात लंच असा गौतम बुद्धाचा ३५५ असलेला पुतळा व बुद्धा जगाप्रसिद्ध बौद्धमते बुद्ध हे देवकी पुतळे अफगाणिस्तानातल्या बालीबानगी फोडून टाकले.

हे देवकी पुतळे नष्ट करणारे - सराफी बालीबानगी हे निरुद्धी क्षेपणाचे आणि विमान विरोधी शस्त्रे वापरतो.

बालीबानगी म्हणजे अफगाणिस्तानातले धर्मांध इस्लामी लोका १९९४ पासून त्यांची सत्ता वाढत गेली, आणि आता दोनतुर्तयांश अफगाणिस्तानात

"इस्लामी कसबेले प्राचीन पुतळे आपली नष्ट करीत आहेत" असे वादविवादानचे बुद्धासारण व सार्वजनिक खाल्याचे देवकी मोजकी बुद्धातुल्य करत पाणी जाहीर केले हे देवकी बुद्धाचे पुतळे निरुद्धी आणि पोकळ्या शतकांत वाढतून झोडून काढलेले होते. त्याचे बागिचन कुठे असो लोकांअप नव ठेवो

१९६० हाची नष्ट परदेशी संघांमधील एकाच येथून या पुतळीचे दुसऱ्यांवेळ केले होते अफगाणिस्तानच्या सरावेल्या इस्लामाचे "देशाचा सार्वजनिक वाढता जपत्यबंदन" वा

मनुष्य धर्म

१४ निश्चयी विक्रमार्क पुन्हा झाडाजवळ गेला. प्रेत झाडावरून खाली उतरतून त्याने खाव्यावर घेऊन, आणि तो स्मशानाकडे जाऊ लागला. तेव्हा प्रेतातील वेताळ त्याला म्हणाला, "राज! राजघराण्यांत जन्मलेल्या राजपुत्र किंवा राजकुमारांना साहसी विधांचे चे शिक्षण दिले जाते. आणि ही कांही अशाश्य मोठ नाही. अशी माणसे तुमच्यापुढेच कडोत परिश्रम करतात. आपल्या ध्येयप्राप्तीसाठी रोजदिनस अडचणींना सामोरे जातात. अशा तऱ्हेने ते धाडसी बनतात. परंतु असे दिसून येते की ध्येयपुर्ती समोर दिसत असताना काही लोक कंचल मनाच्या आहारी

जाऊन यशाच्या ऐवजी अपयशाचे धनी होतात. आपल्याच हाताने आपल्या पायाक धोंडा पाडून बेतात. खूप पूर्वीची गोष्ट आहे. उडंड देशाचे महाराज श्रुतवर्मा ह्याच्या हातून पण अशीच चूक झाली. असेच मनाच्या बोलायमान अवस्थेत त्यांनी हाती आलेली चांगली संधी गमावली. चुक्री दबणूक कमी होण्यासाठी ती गोष्ट मी तुला सांगतो." असे म्हणून वेताळ गोष्ट सांगू लागला.

"प्रवाळ देशाचा राजा मरुतवर्मा मुलागी झाली. तत्नानंतर पुष्कळ वर्षांनी तिच्या जन्म झाला. ती पौष्मिच्या विवशी जन्मली म्हणून तिचे नांव कौमुदी ठेवले. ती जशी मोठी झाली तसे तिचे सौंदर्य आणखी खुलत गेले. तशीच ती अतिशय बुद्धिमान झाली. आणि तिच्या सौंदर्यबुद्धिमतेची कीर्ती सगळीकडे पसरली.

मरुतवर्माला हे माहीत होते की ज्याचा कौमुदीशी विवाह होईल तोच भविष्यात प्रवाळ देशाचा महाराज वनेल. त्याने कौमुदीच्या लहानपणीच तिच्या होणाऱ्या पतीची निवड केली होती. तो होता मरुतवर्माच्या सरज्या दक्षिणीचा मुलगा, जो उडंडदेशाचा भावी महाराज होणार होता. ज्याचे नांव श्रुतवर्मा होते.

श्रुतवर्मा जेव्हा प्रवाळ देशात येत असे तेव्हा तो अभ्यासासाठी राजगुरु मुकुंदाचार्याकडे जात असे. राजगुरुकडे श्रुतवर्मा बरोबर कौमुदी व मणिमंत पण अभ्यास करत असत. मणिमंत हा राजा मरुतवर्माच्या प्रधानमंत्री रत्नकेशरीचा मुलगा होता. मोठे होईपर्यंत तिघांनी एकाच गुरुकडे शिक्षण घेतले. ह्या काळात मणिमंत आणि कौमुदीमधे नेहमी वादविवाद व्हायचे. पण दोघेही आपली मर्यादा सोडत चर्चा मुकुंदाचार्य लक्ष देऊन ऐकत असत. त्यांना त्या दोघांच्या चर्चेतील गंभीर विचारांचे मोठे कौतुक वाटत असे. श्रुतवर्मा मधे काही बोलत असे पणु बादविवादाच्या फलेतील त्याचे ज्ञान पर्याप्त होते.

मोठी झाल्यावर कौमुदीचे शिक्षण अंतःपुरातच होऊ लागले. बाकी दोघे ज्या शस्त्रविद्या शिकत होते, त्या विद्या पुरुषवेष धारण करून तिनेही शिकल्या. अशा तऱ्हेने त्या तिघांची मैत्री कायम राहिली.

महाराज मरुतवर्मांना दोन्हीही मुले आवडत होती. श्रुतवर्मा जांबई होणार होता. व मणिमंत कुशाग्र बुद्धीचा होता. त्या दोघांवर आपल्या मुलीचा वाढता सहवास बघून तो थोडा

काळजीत पडला. दिसण्यांत व शस्त्रविद्येत मणिमंत श्रुतवर्मपेक्षा सरस होता. फक्त एवढाच होता की एक राजकुमार वसुसरा मंत्र्याचा मुलगा होता. पणु तो सुद्धा उत्तम शस्त्रिय योद्धा होता. राजाला चांगले माहीत होते की जर त्याची मुलगी मणिमंताकडे आकर्षित झाली तर त्याला बऱ्याच अडचणींना तोंड खावे लागेल. श्रुतवर्माच्या आईवडीलांची खात्री होती की मरुतवर्मा त्यांच्या मुलालाच आपला गांबई बनवेल. श्रुतवर्माला पण कौमुदी आवडत होती. तिच्यावर त्याचे प्रेम होते.

मरुतवर्माला ह्या सर्व गोष्टींची पूर्ण जाणीव होती. परिस्थिती बदलली तर मामला गंभीर होईल अशी भीती देखीव वाटत होती. हे सर्व लक्षात घेऊन त्याने प्रथम आपल्या मुलीची काय इच्छा आहे ते जाणून घेण्याचे ठरवले. बासाठी मावतीची मदत घेण्याचे ठरवले. आपल्या मुलीशी बोलताना त्याच्या असे लक्षात आले की श्रुतवर्मशी जवळचा एक मातेवाईक म्हणून ती त्याच्याशी आपसेपणाने वागत. ती मणिमंतालाच आपला पती होण्यास योग्य समजते व त्याच्यावर तिचे प्रेम आहे. कौमुदी संबंधी ह्या सर्व गोष्टी महाराजांना समजल्यानंतर मावतीने असेही सांगितले की मणिमंताच्या मनात आपल्या मातृभूमीविवशी अपार प्रेम व आदर आहे.

मावतीच्या बोलण्यावरून हे देखील स्पष्ट झाले की कौमुदी कोणा पत्न्या देशाच्या राजाची राणी बनून पदवेशी जायला राजी नाही. तिला असे वाटते की जर मणिमंताशी तिचा विवाह

झाला तर स्वतःच्याच देशात राहून ते दोघे राज्यकारभार सांभाळू शकतील.

असं जर झालं नाही तर प्रवाळ देशाची सत्ता कुठल्या तरी राजप्रतिनिधीकडे सोपवावी लागेल. कारण प्रवाळ देशाच्या गादीला कोणी बसत नव्हता. आता महाराजांना बाटू लागले की ज्या गोष्टीची भीती वाटत होती, तसेच घडणार आहे. ह्या विचाराने त्यांच्या शरीराला कंप सुटला. त्या क्षणांपासून कौमुदीच्या विवाहाविषयीची त्यांची काळजी वाढतच गेली.

पणु एक गोष्ट त्यांना माहीत नव्हती. की श्रुतवर्माला देखील, विवाहाविषयी कौमुदीच्या मनात काय आहे ते माहीत होते. त्याने कौमुदीला लहानपणापासून आपली पत्नी मानले होते. कौमुदी व मणिमंताच्या एकमेकांवरील प्रेमामुळे तो अगदी निराश झाला होता.

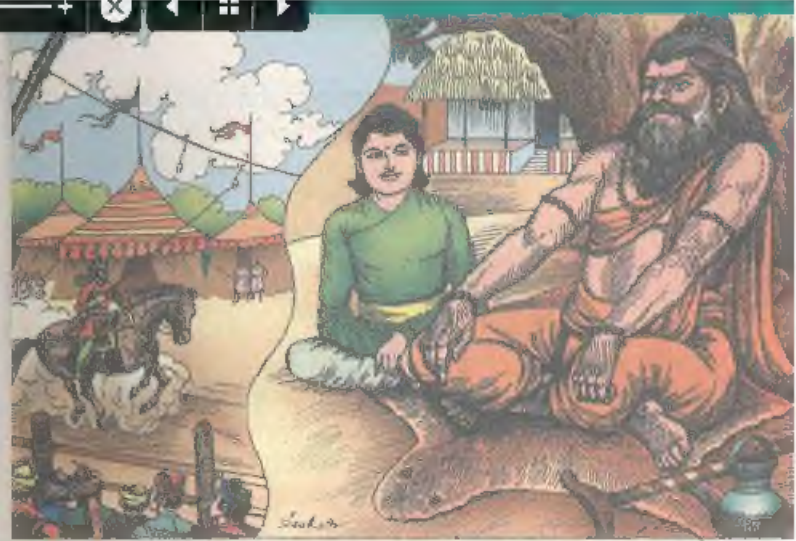
कोणीतरी कुऱ्हाडीने आपल्यावर वार करत आहे, असे त्याला वाटले. त्याने ह्या विषयावर खूप विचार केला, आणि आपल्या मामाला आपल्याला माहीत असलेली सर्व हकिगत सांगितली.

महाराजांनी पुष्कळ दिवस विचार केला, मग एक दिवस आपल्या भाव्याला बोलावून ते म्हणाले, "श्रुतवर्मा, कौमुदीच्या विवाहा संबंधी मी पुष्कळ विचार केला, आणि एक निर्णय केला आहे. तू उद्याच मणिमंताला भेटून स्पष्ट सांग, की तुला त्याच्या आणि कौमुदीच्या मनांत काय इच्छा आहे ते समजले आहे. त्याला हे देखील सांग की "मणिमंत तुझे प्रेम कौमुदीवर आहे त्यापेक्षा कितीतरी जास्त प्रेम मी तिच्यावर करतो. तिचा पती बनायची आपली समान योग्यता नसूनसुद्धा माझा आणखी एक गुण

आहे. तो म्हणजे आमचे नाते. तरीदेखील मी या गौरीचा फायदा घेऊ इच्छित नाही. तेव्हा आपण थुडू खेळून आपले बळ आजमावू या ह्या प्रश्नाचा निकाल नावू, किजेत्यास प्रवाळ देशाचे सिंहासन व कौमुदी प्राप्त होईल." राजा परत श्रुतवर्माला म्हणाला "मणिमंत हे आव्हान नक्कीच स्वीकारेल, तू आपली सर्वताकद पणाला लावून कौमुदी मिळव, जर तुझा विजय अशक्य झाला, तुझ्या भिड परिस्थिती निर्माण झाली, तर मी कांही तरी जालीम उपाय शोधीन की ज्याने तुझाच जय होईल, तुझ्या विजयानंतर मणिमंत काय म्हणेल ते कौमुदीला सांग. म्हणजे ती पण निमूटपणे तुझा पती म्हणून स्वीकार करेल."

मामाचे बोलणे ऐकून शोहानेच्छ विचार करून श्रुतवर्मा म्हणाला "मामा आम्ही दोघे समान योद्धे आहोत, पण माझ्यापेक्षा मणिमंतात अधिक आत्मविश्वास आहे, त्याचे धाडस व पराक्रम त्यामुळे दुप्पट वाढते. तेव्हा आपण एक काम करा या. जरयली पर्वताजवळ कृष्णचंद्र नांवाच्या गुरूंनी एक गुरूकुल स्थापन केले आहे. त्याविषयी तुम्ही ऐकले असलेच नाहीत. राजांना ते शास्त्र विद्येचे खास शिक्षण देतात. उद्याच मी तेथे जाईन. त्यांचा शिष्य होऊन आपणही प्राविण्य मिळवीन. पुढे आपण सांगितल्या प्रमाणे करूया". महाराजांनी श्रुतवर्माच्या म्हणण्याला होकार दिला.

दुसऱ्या दिवशी श्रुतवर्मा कृष्णचंद्रांकडे गेला, आणि त्याने सहा महिने एकाग्रतेने शास्त्र विद्येचा अभ्यास केला, शिक्षण पूर्ण झाल्यावर

कृष्णचंद्रांनी त्याला विचारले "तू म्हणालास प्रवाळ देशाचे महाराज तुझे मामा आहेत. त्या देशाच्या प्रधानमंत्र्यांच्या मुलाशी, मणिमंताशी तुझा कसे संबंध आहेत?"

गुरूच्या ह्या प्रश्नाने आश्चर्यचकित झालेला श्रुतवर्मा म्हणाला "मणिमंत? हो. मी त्याला ज्ञागला ओळखतो. पण आपण मला हा प्रश्न का विचारला? ह्याचे कारण काय?"

हंसत कृष्णचंद्र म्हणाले "मला एक संवय आहे. बहुश्री बनून मी देशादेशी फिरतो त्यामुळे मी कोण आहे हे कोणाला समजत नाही. तू येण्याआधी पंधरा दिवसांपूर्वी प्रवाळ देशांत वसंतोत्सव साजरा झाला, तेव्हा मी तेथे हजर होतो. तिथे मी मणिमंताची अपूर्व

मुद्रकला नवितली. रूढ आत्मविश्वासाने चमकणाऱ्या योद्ध्यांपैकी अशा युद्धकलेची क्षमता असते, हे दुसऱ्यांना शक्य होत नाही. अशा निडर योद्ध्याला मी विसरू शकत नाही. मणिमंताला सांग की त्याला इथे येण्याचे मी आमंत्रण देतो आहे. त्याने जरूर माझ्या अश्रमात यावे."

गुरूचे बोलणे ऐकून श्रुतवर्मा अवाश झाला. पण स्वतःला संपादन तो म्हणाला "त्या दिवशी ने युद्ध प्रयोग झाले त्यांत मी पण भाग घेतला होता".

त्याचे बोलणे ऐकून आश्चर्याने कृष्णचंद्र म्हणाले "काय, खरच तू पण तिथे होतास?" आणि हंसले.

दुसऱ्या दिवशी श्रुतवर्मा प्रवाळ देशास परतला. आणि आपल्या मामांना भेटून म्हणाला 'मामा, कृष्णचंद्रांच्या शिक्षणाने माझा विश्वास व सामर्थ्य वाढले आहे. पण मला असे वाटते की माते आणि योग्यतेच्या आधारावर कौमुदीच्या इच्छेविरुद्ध वागणे योग्य नाही. माझे म्हणणे ऐका व कौमुदी आणि मणिमंताचा विवाह करा'.

गोष्ट सगून वेताळ म्हणाला, 'राजा, मी तुला अश्वीच सांगितले आहे की श्रुतवर्मनि सहा महिने प्रशिक्षण घेतले, कठोर मेहनत केली, आणि आपल्या हातानेच सगळ्याची बिन्हेवाट लावली. त्याची इच्छा पुरी होणार होती. पण मनाच्या चंचलपणामुळे व पुरेशा आत्मविश्वासाअभावी त्याने ही संधी गमावली. असा अविचारी माणूस कुठे सापडेल का? माझ्या ह्या शक्येच उत्तर माहीत असून देखील तू मीन पाळलेस तर तुझ्या होक्काची शफले होतील.'

चक्रमार्क म्हणाला "श्रुतवर्मा स्वतःहून

कृष्णचंद्रांचा शिष्य बनला. कोणाच्या सांगण्यामुळे त्याने हे काम केले नाही. कारण त्याची गुह्यवर गाढ श्रद्धा होती, अशा महान गुह्ये मणिमंतास आपल्याकडे बोलवाले. ह्यामुळे मणिमंताच्या युद्धकौशल्याचा त्यांच्यावर केवढा प्रभाव पडला होता हे दिसले. जरी श्रुतवर्मनि स्वतःहून, आपण तेथे युद्धखेळांत भाग घेतल्याचे सांगितले, तरी त्यांनी त्याचे कसतुक केले नाही व ते हसून गप्प बसले. त्यामुळे श्रुतवर्मस त्याच्यात व मणिमंतात किती अंतर आहे ते समजले. मणिमंताबरोबर आपली बरोनही होऊ शकत नाही हे वेडील कळले. युद्धांत त्याच्या विजयाची शक्यताच नाही हे जाणून, त्याने तो कौमुदीसाठी योग्य वर नाही असा निर्णय घेतला. हा मनाचा चंचलपणा नसून, राजनीति व मानवधर्मचे खऱ्या अर्थाने पालन करणे आहे.

राजाच्या मीन भंगामुळे वेताळ प्रेतासह अदृश्य झाला व झाडावर जाऊन बसला.

(आधार-लक्ष्मी गायत्री ह्यांची कथा)

यक्ष पर्वत

४

(खड्ग व जीवदन्त यांची मांत्रिक व जटाभुताचा पाठलाग केला. पण गुहेत ते कोडेही दिताले नाहीत. तेव्हा ते भुयारांतून वाटने गेले. आणि जुनाट पडकी घरे असलेल्या जागी येऊन पोचले. त्या घांटा रज्जाच्या जुजाणीने मांत्रिकांना आश्रय केली की खड्ग व जीवदन्तास ताबडतोब पकडा. तबवार उपसून जटाभुताला आपल्या बरोबर घेऊन मांत्रिक निघाला, त्यावेळी...)

दोळ्यांची पापणी न हलवता जीवदन्त त्या पडक्या घांकाडे पडत राहिला. तो स्वतःशीच विचार करत राहता. ही घरे मितीजुनी असतील? कच्चापुळे ही अशी उताड मोटकळीला आली असतील? पण खड्गवर्माता मांत्रिक व जटाभुताचीच चिंता होती. जमेल तेवढ्या तबवार त्यांना मासून, त्याला तेथून निघून जायचे होते.

एवढ्यांत जवळच्या विटांवर काहीतरी जडवस्तू जापटल्याचा आवाज दोघांनी ऐकला. तो आवाज ऐकून खड्गवर्मा ताबडतोब जडून म्हणाला "जीव, हा कसला आवाज आहे? आपल्यावर कोणी हल्ला तर करत नाही ना?

आपल्याला अगदी सावध राहिले पाहिजे".

दोघे भितीजवळ जाऊन दुसऱ्या बाजूला काय आहे ते पहाणार, तेवढ्यांत मांत्रिक भितीभर उभा राहून भोरदू बागला "नराधर्मानो, झाक्षणी महाभूताच्या पायावर तुम्हा दोघांना बळी देतो." असे म्हणत त्याने जीवदन्ताच्या गळ्याचा वेध घेत तबवार फेकली.

खड्गवर्मा मांत्रिकाच्या ततवारी पासून स्वतःला वाचवत म्हणाला "अरे मूर्ख मांत्रिक! आम्हाला आव्हान देऊन तू स्वतःचा जीव धोक्यांत घालत आहेस". असे म्हणत त्याने मांत्रिकाचा हात पकडून त्याला जोरात खाली

"चांदोबा"

ओढले. मांत्रिक भिंतीवरून खाली पडला.

इतक्यांत जटावाली लावमट "बळी, बळी, बळी" म्हणत भिंतीवर उभी राहिली. आपल्या गुलती काय स्थिती आहे हे तिला माहीत नव्हते. मोठ्या आवेगाने उडी मारून ती भिंतीवर उभी राहिली. तिने बघितले की तिचा गुरु जमिनीवर बेथुळ पडला आहे. तेव्हा ती ओरडू लागली. तेवढ्यांत जीवदन्ताने कबरेत एक जोरदार साथ मारून म्हणावा, "खडग, आता येथे जखम वेळ थांबणे धोक्याचे आहे. हा सगळा प्रदेश मांत्रिकांनी भरलेला आहे. समोर दिसणाऱ्या एखाद्या घरात जाऊन आपला बचाव करू या".

ते दोघे धावत समोऱ्याच्या घराकडे गेले. एका घराशी जे रचून आजूबाजूला बघू लागले. शत्रू कुठल्या बाजूने येईल ह्याचा अंदाज घेऊ लागले. पण त्यांना कोणी दिसले नाही. फक्त मांत्रिक व

जटामुक्तांचे कण्हणें ऐकू येत होते.

ते दोघे गुपचूप चालत एका खोलीशी येऊन पोचले. खोलीत चार, पांच उंदीर इकडे तिकडे पळत होते. एवढ्यांत गिधाडानेच एक वटवाभूळ बापासारखे आत आले. आणि एक उंदीर घेऊन, खिडकीवाटे बाहेर उडाले. ते दोघे खोलीत जाऊ लागले एवढ्यात अचानक त्यांच्यावर हत्ता झाला. त्यांच्या डोक्यावर मागून कोणीतरी लाठीचे वार केले. आणि त्यांना जखमी केले. ते बेथुळ होऊन जमिनीवर धाडकून आपटले. पुजारिणीचे सेवक पुढे होऊन त्यांना तपासू लागले. त्यांची दोकी तपासल्यावर त्यांना कळले की दोघे मेले नसून जिवंत आहेत.

"बरे झाले हे जिवंत आहेत. जर कां हे मेले असते तर आपल्याला महाशक्ती पुजारिणीच्या रागाला तोंड द्यावे लागते असते. तिने आपल्याला

मारून टाकले असते." सुस्कारा टाकत एक सेवक म्हणाला.

"ते मरू नयेत म्हणून तर आपण काळ्यांना मऊ कापड गुंडाळले होते. आता ह्यांचे हातपाय बांधून ह्यांना खांद्यावर टाका. चला, ह्यांना पुजारिणीकडे घेऊन जाऊं". दुसरा सेवक म्हणाला. त्यांनी खडग व जीवदन्त ह्यांस खांद्यावर टाकून पुजारिणीकडे नेले.

तेव्हा पुजारिण मांडवाच्या मध्यमागीं सजवलेल्या एका उच्चाभानावर बसली होती. तिने खडग व जीवदन्ताकडे तिरकस नजरेने एकदा बघितले. आणि डोळे बटात ती म्हणाली "अरे, ह्यांतला तर एक मांत्रिक दिसतो आहे".

"शक्य आहे महाशक्ती पुजारिणी. त्याच्या हातात मंत्रबंध व कुसऱ्या हातात एक धारदार तलवार होती." सेवक म्हणाला.

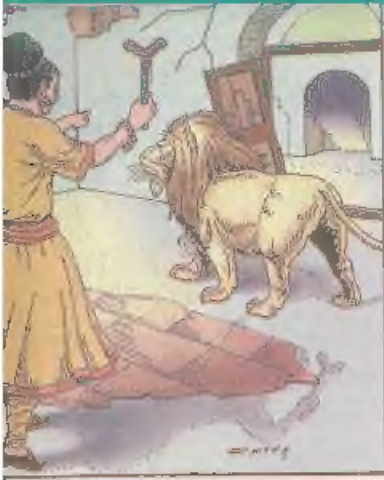
"ते कुठे आहेत? त्यांना कुठे फेकून दिलेत?" पुजारिणीने विचारले. "हे दोघे जिथे बेथुळ पडले होते, त्यांना तिथेच ठेवून आले" सेवक म्हणाला.

"मूर्खानी, ताचडतोब जा. आणि त्या वस्तू घेऊन या" पुजारिणीने आज्ञा केली. दोन्ही सेवकांनी पळत जाऊन मंत्रबंध व तलवार आणली. पुजारिणीने त्यांची काळजीपूर्वक तपासणी करून म्हटले, "ह्या दोन्हीत काही खास शक्ती आहे असे वाटत

नाही. ह्या वस्तू अगदी सामान्य आहेत. ह्या दोघांना खोलीत कोडून ठेवा. आणि ह्या वस्तू त्यांच्या जवळच असू देत. मग पुढे काय घडते ते पाहू या".

सेवकांनी पुजारिणीच्या आज्ञेचे पालन केले. दोघ्या वेळानंतर खडगवर्मा व जीवदन्त शुद्धीवर आले. तेव्हा जीवदन्त खडगवर्माला म्हणाला, "खडग, पुजारिणीने आपल्याला जिवंत ठेवले आहे. ह्यात तिची नक्की काहीतरी चाल आहे. ह्यामागे काहीतरी दुष्ट हेतू आहे." एवढ्यात त्यांना खोलीबाहेर सिंहाची डरकाळी ऐकू आली. खडगवर्मा ताडकून उठत म्हणाला, "ह्या दुष्टाना आपल्यावर सिंह सोडायचे आहेत. आणि सिंहाच्या हातून आपल्याला

मारायचे आहे" आणि हसू लागला.

"हे पण एका दृष्टीने चांगलेच झाले. आपण त्या सिंहाला त्यांच्यावरच सोडू, आणि ह्या पडक्या घरांमध्ये भयानक वातावरण बनवू" असे म्हणत जीवदन्ताने आपला मंत्रदंड जोरात भिंतीवर आपटला. भिंतीचा एक भाग तुटून खाली पडला. बाजूच्या खोलीत असलेला सिंह घाबरला आणि भिंतीला चिकटून उभा राहिला.

"सिंह महाराज, तुमची सुटका होईल व तुम्हाला छान जेवण पण मिळेल" असे म्हणत जीवदन्त खड्गवर्माबरोबर खोली बाहेर आला.

तुसऱ्या क्षणी पुजारीणीचे ब्रह्मपंथर सैनिक "केदी पळून जात आहेत, त्यांना पकड!"

असे जोरजोरात ओरडू लागले. ओरडत ते या दोघांसमोर आले. जीवदन्त गडबडीने पुढे झाला. आणि हतातला मंत्रदंड वाखवत त्याने सिंहाला रोवकान्या दिशेने वळवले. डारकाडी फोडत सिंहाने त्यांच्यावर झेप घेतली. क्षणांत चार, पाच सेवक जखमी होऊन जमिनीवर पडले. एका सेवकास सिंहाने तोंडामधे पकडले. तो तडफडत होता. बाकीचे सहा सात सेवक, जीव मुठीत धरून भिंतीवरून उडव्या टाकून पळून गेले. भीतीने ते चळचळी कापत होते.

जीवदन्ताने आपला मंत्रदंड सिंहावर रोखत म्हटलं "सिंहराज, जवळच्या घरातून खाली जाण्यास पायऱ्या आहेत. ह्या वाटेने खाली जा, आणि या पडक्या घरांवरून पुढे अख्यांत जा". असे म्हणत त्याने सिंहाला पायऱ्यांकडे नेले. व मंत्रदंडाने एक फटका मारला. सिंह गर्जना करत जीवदन्ताकडे वळला. पुढचे पाय उचलून मागल्या पांखावर उभा राहून जीवदन्तावर झेप घेणार पसट्यांत जीवदन्ताने त्याच्या पोटाखाली मंत्रदंड ठेवून त्याला लांब फेकले. सिंह जमिनीवरून घसरत पायऱ्या असलेल्या खोलीच्या बाहेर येऊन उभा राहिला.

पुजारीणीचे सेवक पडक्या भिंतीवरून हे दृश्य बघत होते. सिंहाच्या बरोबर झुंजायचे जीवदन्ताचे धाडस आणि शक्ती पाहून ते थक्क झाले, आणि आश्चर्याने आ वामून

बघतच राहिले. त्यांच्यापैकी एकजण हात जोडून नमस्कार करत जीवदन्तास म्हणाला, 'महामांत्रिक शिरोमणीस नम्र प्रणाम. आपली मंत्रशक्ती अतुलनीय आहे. ही सामान्य मनुष्याच्या आवाक्यांतली गोष्ट नाही. आनल्या या अद्भुत शक्तीने आपण पुजारीणीचा नाश कां करीत नाही? आणि या पुरातन नगराचे राजे कां बलत नाही? तेव्हा आम्ही सगळे आपले शिष्य होऊ आणि आमचा जीवन चरितार्थ चालवू."

जवळचे इतर सेवक ह्या 'गुरुगोह' आहे असे म्हणत त्याच्यावर तुटून पडले. ते आपापसांत मारामारी करू लागले. एवढ्यात भिंतीवरचे दोन सेवक घसरून खाली पडले. सिंह गुरगुरत त्यांच्या दिशेने येऊं लागला. मंत्रदंड वर उचलून जीवदन्त सिंहाला धमकी देत म्हणाला, "आता गुपचूप येथून निघून जा. पायऱ्या उतरून आपल्या रस्त्याला लाग. पुजारीणीच्या शिष्यांच्या भांडणात पडून आपले नुकसान करू नकोस. जा, इथून निघून जा."

जीवदन्ताने सांगितल्या प्रमाणे सिंह पायऱ्या उतरून निघून गेला. खड्गवर्मा गप्प बसून हे सगळे पहात होता. तो म्हणाला "जीव, आता आपण इथे कशाला थांबायचे? पुजारीणीचे शिष्य एकमेकांशी भांडण्यांत गुंतले आहेत. एकमेकांचा जीव घेण्यास तयार आहेत. आता आपल्याला अडबापला इथे

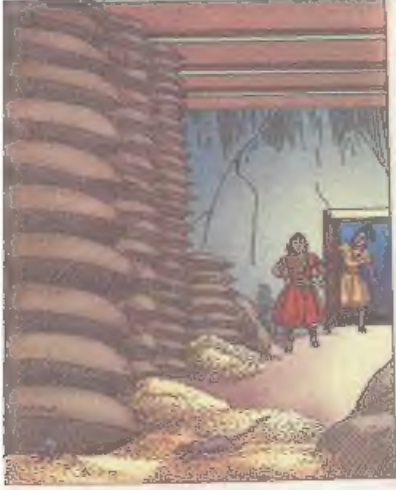

कोणी नाही. ही जुनी घरे सोडून आपण जंगलात जाऊ या".

"हो, हो. असंच करू या. ज्या वाटेने तो सिंह जंगलात गेला आहे, त्याच वाटेने आपणही जंगलात जाऊ. पण ज्या दिशेने आपण येथे आलो तिथे आपण पोचू शकू की नाही, इतके मात्र पाहिले पाहिजे".

असे म्हणून जीवदन्त चालू लागला. पुजारीणीला एका शिष्याकडून खड्गवर्मा व जीवदन्त पळून गेल्याचे समजले. सिंहाने तिच्या कांही शिष्यांस जखमी केले आहे, आणि शिष्य आपापसांत लढत आहेत हे देखील कळले.

ही बातमी ऐकल्याबरोबर पुजारीणीने

आपले त्रिशूळ वर उचवून रागाने म्हटले "महाभूत, हे काय घडते आहे? आपल्या मंत्रवळाने मी त्या दोघांना बंदी बनवले. ह्या दोन दुष्ट मानवांनी माझ्यावरच हल्ला चढवला, माझ्या सेवकांना जखमी करून आता माझ्या सारख्या शक्तिशालिनीला ते आव्हान देतात. माझा अपमान करण्याची त्यांची हिम्मतच कशी झाली. पयले धाडस? आता भला हे सगळे सहन होत नाही आता त्यांना मारणे हेच माझे ध्येय आहे. अरे डरपोक सेवकांनो, जा! आणि त्या दोन्ही मानवी किड्यांना पकडून आण!"

खड्गवर्मा व जीवदन्ताने सिंह, मांत्रिक, जटाभुताला वागोळागी त्रास दिला. त्यांची दुर्दशा केली, तेथे उभे असलेल्या शिष्यांमधीन

एकाने हे सगळे बघितले होते. भीतीने धरधर कापत तो म्हणाला, "महाशक्ती पुजारिणी, ते दोन मानव महाबलशाली, घाटशी व उच्च कोटीचे मांत्रिक आहेत. त्यांनी आपल्या मांत्रिक, जटाभुताला..."

शिष्याने आपले म्हणणे पूर्ण करण्या अगोदरच पुजारिणीने रागाने त्या शिष्याच्या पाठीत भाला खुपसला व म्हणाली, "अरे धेकडा, गप्प बस. आणखी एक शब्दही बोलू नकोस. मी त्यांना आता पकडीन आणि महाभुताच्या पायावर त्यांना बळी देईन." दांत ओठ खात ती म्हणाली आता शिष्यांना दुसरा मार्ग नव्हता. ते मांत्रिक व जटाभुतांबरोबर, काबरात पुढे जाऊ लागले.

तोपर्यंत खड्ग व जीवदन्त पडक्या घरांच्या दुसऱ्या बाजूस पोचून जंगलात जाण्याचा रस्ता शोधू लागले. ज्या मुयारी रस्त्याने ते आले होते, तो त्यांना सापडला नाही.

"जीव, असं दिस्तंय की पुजारिणीच्या सेवकांपासून आपण खूप दूर आलो आहोत. सिंह कुठे गेलर असेल? जंगलात पोचला असेल का?" खड्गवर्मा म्हणाला.

"तो पण आपल्या सारखा कोठेतरी अडकला असेल. मधेमधे त्याची दस्काळी तुला ऐकू येत नाही का?" असं म्हणत जीवदन्ताने एका खोलीत जात म्हटले "पाहिलंसा ह्या दूष्टांनी किली प्रवाशांना लुटून

केवढे धन इथे संपवून ठेवले आहे. बघ, धान्याची कितीतरी मोती इथे पडली आहेत. तिथे धान्याच्या पोत्यांचे दीगच्या दीग होते. शिवण उरकल्यामुळे कांहीमधून गहू ज्वारी असे धान्य जमिनीवर पडत होते.

खड्गवर्मा आश्चर्याने म्हणाला "जटाभुताच्या मदतीने हे लोकांना धाबरवतात, व एवढी सगळी लूट जमा करतात", "ह्या धान्यातील एक दाणा सुद्धा पुजारिण व तिच्या शिष्यांना मिळता कामा नये असा उपाय आपल्याला शोधला पाहिजे. त्यामुळे भुकेपोटी हे सगळे या पडक्या घरांतून बाहेर येतील. तेव्हा त्यांची अवस्था अगदी बयनीय होईल", विचार करत जीवदन्त म्हणाला.

"आश्चर्याची गोष्ट आहे की आपल्या दोघांना एका तऱ्हेचाच उपाय सुचला," असे म्हणत खड्गवर्माने आपल्या अंगरख्यातून एकगारगोटी काढली व थोडा कापूस पेटवला. जळता कापूस धान्याच्या पोत्यांवर टाकला,

धान्याची पोती जळू लागली. हळूहळू आग पसरली. तेव्हा शेजारच्या खोलीतून आवाज आला, "खड्ग, ह्या खोलीचे दार बंद आहे. आणि अडून कोणीतरी ओरडत आहे". असे म्हणत जीवदन्त त्या खोलीशी आला व दरवाजा उघडायचा प्रयत्न करू लागला.

हंसत हंसत त्याच्या जवळ येत खड्गवर्मा म्हणाला "जीव बाचवायच्या घाईत दाराला भसेमोठे कुलूप आहे, हे देखील तू बघितले नाहीस. तुझ्या मंत्रदंडाने आधी हे कुलूप तोड."

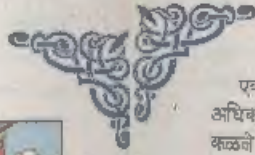
खोलीत फार अंधार नव्हता, बरच्या खिडकीतून थोडा उजेड येत होता. त्या उजेडात त्यांना वेढ्यांनी जखडलेला एक म्हातारा माणूस दिसला. तो आजानुबाहू होता. त्याचे हात गुढ्याखाली पोचतील एवढे लांब होते, आणि त्याची पांढरी लांब दाढी हवेंत उडत होती.

(क्रमशः)

चांदोबा

भारत - गांधी

एका महान परंपरेची झलक.
युगायुगातील सत्त्याचा शोध.

१५. वचनपूर्ती

आजोबांनी ज्या गोष्टी सांगितल्या होत्या त्यापैकी अनेक गोष्टी रम्योप-श्यामलच्या मित्रांनी ऐकल्या नव्हत्या. जेव्हा दुसरी मुले प्रो.देवनाथास त्या गोष्टी सांगण्याचा आग्रह करू लागले तेव्हा आपल्या नातपंडांना, त्यांनी ज्या गोष्टी ऐकल्या होत्या, त्या सांगण्यास त्यांनी फर्माविले. आणि मुलांनी आपले काम बरेचसे केले तर ते त्यांना अजून गोष्टी सांगतील, असेही कबूल केले.

दोन्ही मुलांच्या परीक्षा चांगल्या तरहेने पर पडल्या होत्या. स्वामल आणि सौंदर्याने अगोदर ऐकलेल्या गोष्टी अगदी छान सांगितल्या होत्या. "ह्या सगळ्या परीक्षांचा आहेत. आब मी तुम्हाला एका महान राजाता परीक्षांना करे तोंड दावे लागले त्याशी गोष्ट सांगते". प्रोफेसर देवनाथ जाणवते म्हणाले. तो रविवार होता. आपल्या छोट्या श्रोते मंडळींना घेऊन ते बागेत गेले. तेथे एका मोठ्या धिंयळाच्या हाडांवाली, स्वच्छ दागा बघून, सगळेजण तिथे बसले.

"पूर्वी गोष्ट सांगणारे लोक देखील अशाच जागेवर बसत असत", प्रो.देवनाथ म्हणाले. "आज आपण भूत व भविष्य काळांना एकत्र आणू या. आज आपण काही महान व्यक्तींची परत आठवण करू. त्यांनी अनेक वर्षांपूर्वी लोकांसमोर काही आदर्श निर्माण केले. त्यांचे त्यवेदेतूनच आजही महत्व आहे. तुम्हाला जशी त्रिशंकु महाराजांची गोष्ट माहीत आहे, तशीच आज त्यांच्या मुलाची, हरिश्चंद्राची गोष्ट ही तुम्हाला सांगणार आहे. दोन्ही गोष्टीत विश्वामित्र आहेत. पण जे विश्वामित्र त्रिशंकुशी अत्यंत दयाळूपणे झगले, त्यांनीच हरिश्चंद्राला अतिशय कठोर वागणूक दिली."

अशा तरहेने प्रो.देवनाथ गोष्ट सांगू लागले. ही विश्वामित्रांनी यशस्वीत चांगले ओळखण्यापूर्वीची गोष्ट आहे. आपल्या तपस्येने श्रेष्ठ शक्ती मिळवून देखील वसिष्ठ मुनींशी असलेल्या मतसुधार विश्वामित्र विजय मिळवू शकले नाहीत. आणि हेच राजा हरिश्चंद्राच्या आयुष्यातील आपत्तीचे कारण बनले.

विश्रवासु

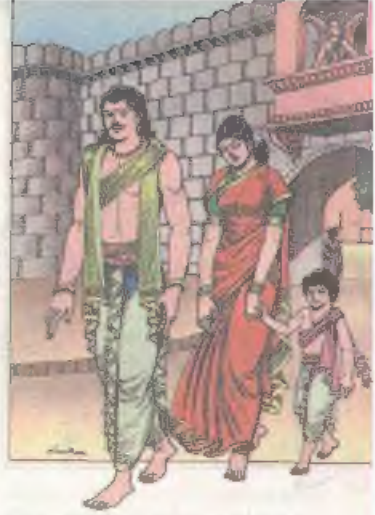
एकदा देवदशवारी इतिहासात विश्वामित्रांपेक्षा अधिक मान मिळाला. नंतर विश्वामित्रांना असे कळले की अयोध्येचा राजा हरिश्चंद्राने आपले कुलगुरु वसिष्ठ ह्यांच्या काठी एक मोठा यज्ञ केला. हा यज्ञ 'एजस्य' ह्या नांवाने प्रसिद्ध होना. जो राजा सत्यशील व सत्यवचनी असे, तोच हा यज्ञ करू शकत असे. ह्या यज्ञाच्या पूर्तीचे फळ, यज्ञ करण्यास सुचवणाऱ्याला व यज्ञ करणाऱ्याला बरोबरीने मिळत असे.

"हरिश्चंद्र खरोखरच इतका सत्यशील व सत्यवचनी आहे का?" असा विश्वामित्रांना प्रश्न पडला, आणि त्यांनी त्याची कठीण सत्यपरीक्षा घेव्याचे ठरवले.

राजाची परीक्षा कशी घ्यावी हे त्यांना समजेना. जसा जसा राजा एका परीक्षेतून पार होत असे तसतसे ते त्याच्यासमोर दुसरे संकट उभे करत असत.

सुरवात झशी झाली की ऋषींनी आपल्या शक्तीने एका राक्षसाला रानडुकरांचे रूप देऊन राज्यातील एका सुंदर बगिच्याची नसमधूस करायला सांगितली. डुकराने त्यांशी आज्ञा तलेतले पाळली. ते डुकर इतके शक्तिमान होते की राजाचे दैनिक वैडील त्याला पकडू शकले नाहीत, की पळवून लावू शकले नाहीत. राजाला ही बातनी मिळताच तो डोड्यावर बसून डुकराचा गळताग काण्यास निघाला.

डुकर कधी वू पळायचे तर कधी उलटच राजावर घाल करून घायचे. कधी लपायचे तर कधी चांदोबा

राजाच्या मागून घाबून घायचे.

राजाला नयन वाटले पण त्याने डुकराचा पाठलाग सोडला नाही. त्याचा पाठलाग करत करत राजा घनदाट जंगलात पोचला, आणि ते डुकर माहीत झाले.

राजा आदी वसून गेला होता. नवीच्या पाण्याने आपली तहान भागवून राजा एका दगडावर विश्रांती घेऊ लागला. तैबदयांत एक झाडण तिथे येऊन राजाशी बोनू लागला. जशा जंगलात देखील आपल्याचा चांगला प्रेमळ माणूस भेटला म्हणून राजा खूप झाला. आपण कोण आहोत ते सांगून राजाने त्याला काय हवे म्हणून विचारले. झाडणाने सांगितले की त्याचा मुलगा सग्नयोग्य झाला आहे. तरी त्यासाठी पैसे हवे आहेत.

राजाने त्याला दुसऱ्या दिवशी राजघाटयावर बोलवले. व तू जे काही मागशील ते तुला मिळेल

असे वचन दिले.

तो ब्राह्मण दुखा कोणी तसून विश्वामित्रच होतं. त्यांनी आपला वेध बदलला होता. दुसऱ्या दिवशी कपाराचा येजून ब्राह्मणाने राजाकडे राजवाडा व संपूर्ण राज्य मागिले. त्यांना वाटले, राजा धावून आपले वचन पाळणार नाही, राजाने उभे राहून त्यांना सांगितले की तुमची मागणी पूर्ण होईल.

विश्वामित्रांनी राजाचा अशा पेशात टाकले तरी ते त्याला असफल करू शकत नव्हते. तरीही ते त्याची परीक्षा घेत राहिले.

"हे राजा, तू आपले वचन पाळलेस हे छानच झाले. पण सर्व पुण्यकर्मनंतर दक्षिणा देणे आवश्यक असतं". ब्राह्मणाच्या म्हणण्याप्रमाणे पहिल्या दानावर आणखी दक्षिणा देणे आवश्यक होते. पण राजाने आपले सर्वकाही ब्राह्मणास आधीच दान केले असल्यामुळे तो ब्राह्मणांना दक्षिणा देऊ शकत नव्हता. म्हणून हे कार्य देखील मी तय्यार करू.

मे २००१

पूर्ण करीन असे ठांगून, स्वप्ने ब्रह्मणाचा निरोप घेतला. त्यानंतर तो पत्नी तारामती व पुत्र रोहित यांना बरोबर घेऊन बाराजसीस जाण्यास निघला.

बाराजसीला त्यांना मोठ्या कष्टाने एका झोपडीत जाग मिळाली होती, तेव्हाच तो ब्राह्मण तेथे शेजळ पुन्हा दक्षिणा मागू लागला. तो रंगाने म्हणाला की त्याला जर लवकर दक्षिणा मिळाली नाही, तर तो त्यांना शाप देईल. तेव्हा राणी तारामती म्हणाली "मला एक दासी म्हणून विकत, त्यामुळे जे पैसे मिळतील ते ब्राह्मणाचा द्या." ज्या माणसाने तारामती व रोहित घेऊन निघत घेतले, ते दुसरा वेध धारण केलेले विश्वामित्रच होते. तौपण राक्षस पूर्ण सली नाही. म्हणून राणी व राजकुमारांसह वेगळे होऊन राजा गडदी बंधूंतून फिरत लोकांना विनवू लागला की त्याचा कोणीतरी दास म्हणून विकत घ्यावे.

शेवटी गोंगेच्या कांठावरील एका डोंबाने राजाला विकत घेतले. व ब्राह्मणाची दक्षिणा त्या कमेने पूर्ण झाली.

त्यानंतर स्मशानाची निगराणी करणे व प्रेतांना जालण्याची व्यवस्था करण्याने काम राजाकडे आले. तेथे आलेल्या लोकांकडून पैसे वसूल करून ते मालकाला देण्याचेही काम त्याला करावे लागत असे. अशा प्रकारे दिवस जात होते. तारामती जेथे दासी म्हणून नेली होती तिथे तिला खूप वाद होत असे. पण ज्या उद्देशाने अरण्य हे काम करत आहोत तो सफल झाला, म्हणून तिला त्याचे काष्ठ, पुरा होत नसे.

पण एका सकाळी तिच्यावर मोठे संकट कोसळले. साप चाबून रोहित मृत्युमुखी पडला. पण तारामतीला आपल्या मुलाला घापापला देखीच मिळाले नाही. तिचा असे सांगितले गेले की सर्व

काम पूर्ण झाल्यावर आपल्या मुलाचे प्रेत ती वाचू शकेल.

शेवटी तिने सर्व काम संपल्यानंतर आपल्या मुलाचे प्रेत घेतले. ते सापच्या विषने काढलेले पडले होते. प्रेत उचलून ती एकटीच स्मशानाकडे गेली.

अंधारी रात्र होती. पाऊस पडत होता. बिजा पडताना होणाऱ्या उजेडात वाट शोधत ती कशीतरी स्मशानात जाऊन पोचली. प्रेत पाहण्यासाठी जो कर होता, तो तिला मागितला गेला, आणि धागणारा कोण? तर तिचा स्वतःचा पती, राजा हरिश्चंद्र!

राणीने पैसे देणे अशक्य आहे असे सांगून बरेच धीक मागितली, तरी राजाने आपला हेका सोडला नाही. बोलण्याच्या आवाजावरून दोघांनी एकमेकांना ओळखले, आणि आपल्या पुत्राच्या मृत्यूचा, दोघांनी शोक करू लागले. शेवटी त्यांनी असे ठरवले की आपल्या मुलांवरून जडून आपल्या जीवनाचा अंत करायचा. चिंतत तयार करून त्यांनी रोहितचा मृतदेह त्यावर ठेवला. त्याला अग्नी देऊन राजराणी त्यात उडी घेणार, तेव्हाच आकाशातून

नखळ प्रकाशात एक गर्जना झाली.

ते दोघेही क्षणभर स्तब्ध झाले आणि त्यांचा प्रिय मुलगा हस्त त्यांच्या पुढे उभा आहे हे त्यांना दिसले. इतकेच नाही तर ज्या माणसाने राणीला निकत घेतले होते, तो खऱ्या म्हणजे विश्वामित्राच्या रूपांत प्रगट झाला. सगळे देव, स्मशानाचा डोंब म्हणजे यमधर्म, हे सगळे त्यांच्या मग्नतेचे गुणगान करू लागले.

विश्वामित्रांना पुन्हा एकदा जाणीव झाली की बरिष्ठ बरोबर आहेत. त्यांनी राजा हरिश्चंद्राची बाजू घेतली होती, विश्वामित्रांनी राजाची श्रेष्ठता मान्य केली, व त्याचे राज्य त्याला परत करण्यासाठी ते झरोछेला गेले.

आजोबा म्हणाले, 'मुलांनी, ही गोष्ट आपल्याला असे शिकवते की सत्यशीत होण्यास भयान प्रहार म्हणून त्याग करायची तयारी व धर्मनिष्ठ असावे लागते. शेकडो वर्षांपर्यंत राजा हरिश्चंद्राची कहाणी लोकांच्या मनांत घर बसून बसली आहे. त्यांनी राजराणीचं दुःख अनुभवले आणि माणस दुःख व आपत्तीतून गेल्यावर धर्म व अधिक शक्तीसाठी बनतो. हेही त्यांना समजले.

चांगोबा

25

मे २००१

बारहवीं लोक स्वतःचें रंग व मुद्रांसे स्वतःचें बनवतात. ह्या सर्वे रिगांमध्ये ३० पत्रांचे रंग वापरला जातो अगदी बारीक दळलेले व काळ्यामिश्र घेतलेले गवटगट रंगाच्या मिश्रकाम ह्या रंग बनवला जातो. तीन इंच लांबीच्या जाडीत गवट व काळ्या

काथ फर्जिकाथ चराली ही
भारताच्या राजदूत सफर?

तुम्होवरुंन नाई कां
कोही जणपाड

A photograph of a large, multi-story building with a prominent central tower and a wide staircase leading up to the entrance. The building is surrounded by trees and greenery.

समाजाची याद झाल्यामुळे गुरुकुले जगलेले
राहता शहराजवळ आसी सुमिसिताची संख्या
दली त्याचपारोक्ष बरेजेगासी पण बादली,
पूण मुक्कुलान शास्त्र, पुताणांच शिक्षण न देता
मलती होण्यासाठी आवश्यक ते शिक्षणही दिवत
तुं जागे त्यात कृषिशास्त्र देखील आहे

संतापनाला त्याचा मुसगा हे गाव सोडून
गव्हात जात आहे. य शेती करणे सोडून देणार
आहे, हे अजिमात आचखेने नशी त्याने खुपनीस
समजवण व्हातेले "मुला जी शाही मुता गांधी
मिळेत ती गव्हात नसेल शेती ह्या आपला पेशा
आहे. शेती करणे हेच आपल्याला शोभून दिसते
दुसऱ्या लोकांना खाण्या घालण्यात जी अंमद
आहे ती शक्यता काय मिळेल का? अजिमा

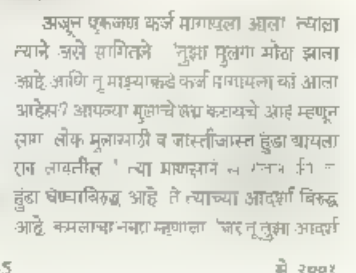
वसुंधरा

सीताप्रती धान्यं दैर्घ्याय ॥ ५ ॥

कमला, श्रीवाण्णीच्या मोठ्या काकाचा मुलगी होती. हुंड्यामुळे तिचे लग्न मोडणार होते. त्या काळात श्रीवाण्णीने आपल्याकडे दखल देऊन त्याचा हात घेतला होता. त्या दिवशी त्याचे ह्यात हातून घेऊन कमला म्हणाली होती "गेल्याचे वज्रं घट्ट पंगू देण्यास मद्रास नात्यांतला एकही तनवाईज पंगू आला नाही. वाडा, तुझे उपकार मी जगणाऱ्या काळी

कर्मणा यः साधुर्विद्वान् ॥ ३ ॥
कर्मणा ज्ञानं प्राप्नुयान् संपन्नो भवति ॥ ४ ॥
ज्ञानं प्राप्नुयान् संपन्नो भवति ॥ ५ ॥

सोडू शकत नाहीस, तर मग मी माझा आदर्श कासा सोडणार? कर्ज न देणे हा माझा आदर्श आहे. कर्ज न देण्याच्या आदर्शाचे पालन समजेलना करू लागले तर जगातल्या पैशाविषयीच्या निष्पक्ष समस्या आयोजाप सुटतील'

कमलाच्या नवऱ्याची व्यवहाराची ही पद्धत पाहून रघुपती व सीतापतीला पक्षे कळले की तो कधीतही कर्ज देणार नाही तरी पण सीतापतीने त्याच्याकडे कर्ज मागायचे ठरवले. पण रघुपती आपल्या बडिलाना म्हणाला 'मी तुमचा आदर्श मानता. जर यांनी कर्ज द्यायला नकार दिला तर तुमचा अपमान होईल. गुमहाला बार्हेट घाटेल आपण येथून चुपचाप निवून जावे, देच बरे होईल'

सीतापतीने आपल्या मुलाचा लढा न मानता त्या दिवशी रात्री कमलाच्या नवऱ्याला समळी हकीगत सांगून एक जाख रुपयाचे कर्ज पागितले. न पैसेकार असत त्या नवऱ्याने आश्चर्याने म्हटले 'हे काय? आपल्या मुलाला धबा कराय चाय? तो सुद्धा जहलंत? शोनी विषयक आपल्या विचारांनी मी प्रभावित झालो आहे. आपल्या विचाराचे मला कौतुक वाटते. जर आपला मुलगा आपल्या जादुशाच्या विचाराविरुद्ध वागणार

असेल तर मी त्याला कधीही मदत करणार नाही. कृपया माझ्याकडून मदतीची अपेक्षा करू नका.

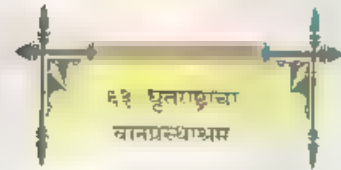
रघुपती रागावून म्हणाला 'ह्याचा अर्थ माझे आदर्श, विचार पोकळ आहेत का?'

'दुसऱ्याच्या विचारांना, आदर्शांना ठोकणारे विचार असं जण समजणार' कमलाच्या नवऱ्याने विचारले

त्याच्या हातून तो पुढीलगत पाहू कळले की धबा सुद्धा कर्जापेक्षा आपल्या बडिलाकडे धन मागणे सुद्धा बरोबर नाही. धनधारिण म्हणजे आपणच असतो. पांडुरंगन हे संनय कळल्यावर रघुपती कमलाच्या नवऱ्याला म्हणतो 'आपण साकड इंग मागणारा हे एक उत्तम त्यान आहे. उघड पाहिले असते की तुम्ही काय देणार आहे

तरीमुळे तो आपल्याकडे ये येताना हे आता मला छान वेळ आहे. मी आपल्या नवऱ्याच्या चतुर्तत्वाला मग प्रार्थना करता आता मला कळले की हे तमूनच माझे वाटेल. तुमच्याकडे कर्ज मागण्यात मला माझा धर्म दूर द्याय लागत आहे. मला त्याचा विचार आहे. दुईत बाणि मला आपला बडिलाला मदत करा

परिच्छा ये निर्माणान मी तापरी ८ कमलाच्या नवऱ्याला खूप आनंद झाला.

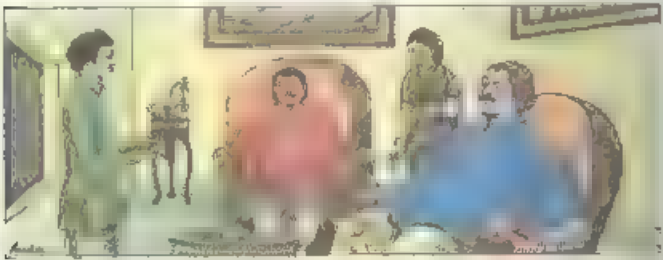
महाभारत

दुधिराक्षे आणि द्रुपदाच्या प्रस्तावाला उत्तर देताना भृगुस म्हणाले, मी खंडू सांगत नाही. हा मला बंधोही त्या नवऱ्या दानाची बरेकी कर. शकणार नाही तो माथ मी स्वतः पहिली वाहे पैकावरीचे पळलेने दाने वंचन कुलभजान राहणम मुनी त्याची पत्नी, पुत्र व सून ही सर्वजण स्वर्गात गेली आहेत. त्याच्यामुळेच माझ्या शरीराचा अर्धा भाग सुवर्णाचा झालेला आहे.

'मी ज्या ब्राम्हणाविषयी सांगतो आहे, ते आपली पत्नी पुत्र व सून यांच्यासह अच वृत्तीने पक्षांप्रमाणे ते वन करीत ह्या दिवसातून ते एक वेळ भेडून बरोबर असत

गळत. अश्वमेध वांगी दुकळले पक्ष्या त्या प्रादुरागत मी मारी झालेमुळे मुकून गेली पा पांथानाला दिवसानात एकवेळ कल भेडणें पुष्कीन झाले भान एव दिवस दुप च्या नानास अकाल जाऊन त्यांनी पांठादण दाना गळ्या केले त्याच पीठ करून त्याचे चार भाग झेले चौघे जण ते वाटून घेतले. ज्ञानाच होत, तेव्हाचत एक ब्राम्हण त्याच्या दानात अतिशय म्हणून उभा राहिला

'त्या भुकेल्य ब्राम्हणाच्या सपत्नी घरात बोलामले त्याला अर्ध्या व पाच देऊन शबानच्या आपलाच बरोबर त्या त्या पातळ्या वज्रमनस आपल्या उदरीची भवूच आण ब्राह्मणाच्या दाना

ने २००२

५१

चावोवा

शेवाबा

५२

मे २००२

विला अतिथीने तो घाहूडा पण त्याचे पीट भले नाही त्याच्या पत्नीने आपल्या चोरणीचा भाग मोठ्या आनंदाने अतिथीला दिला. त्यानंतर त्या अतिथीने क्रमाने ब्राम्हणाचा पुतळा व गुनेच्या वष्टणीचा आहार ग्रहण केला. त्यावर त्या ब्राम्हणाने प्रसन्न होऊन सांगितल की नौ यमराज होता आणि त्या सर्वाना स्वर्गप्राप्तीचे वरदान द्यायला असून होता.

“महाराज त्यावेळेला मी माझ्या भिलातून बाहेर आलो त्या सत्तुचा बास लाभून आणि निघल्या पाण्यात मिजल्यामुळे माझे डोळे आणि शरीराचा अर्धा भाग, सोन्याच्या रत्नांचा झाला इथे काय मठा यज्ञ होती आहे हे ऐकल्यानंतर मी मोठ्या आश्चर्याने इथे आलो होतो मला वाटत होत की मला असेल असे शरीरही सोन्याचे होऊन जाईल. पण माझी ही इच्छा वाईली पूर्ण झाली नाही.

अनंत वीरभूत न माझे स्वर्गाच्या गंत्य देणारा अतर्थात पावले, युधिष्ठिर आपल्या भावाबरोबर राज्य

कारभार पाहत होता बिहुर, संजय व युयुत्सु धृतराष्ट्राची सेवा करणारे तत्पर असले कुंती वैदधी गांधारीच्याबरोबर राहत होती. द्वैपदी सुमद्रा व पांडवांच्या इतर राण्याही नेहमी त्या सर्वांवर देखरेख करीत असत. व्यास वारंवार रत आणि कथा वहाण्या ऐकून पुरा जात. युधिष्ठिर कोणत्याही वाननीत धृतराष्ट्राच्याविरुद्ध बोलत नसे. धृतराष्ट्रात जे काही हवे असेल ते युधिष्ठिर जेव्हा मागवून घ्याला देत असत. गांधारी व धृतराष्ट्राला त्याच्या पुत्राचा नियोग जाणवू नये म्हणून माडक सर्वतोपरी काळजी घेत असत. एकदा भीम माव धृतराष्ट्रावर नाराज असे.

धृतराष्ट्र नेहमी दानधर्म करत होता, ब्राम्हणांना अन्नहार देत होता, युधिष्ठिरने आपल्या दाव्यातल्या मंडळींना बक्त आशा दिली होती की धृतराष्ट्राच्या इच्छेविरुद्ध व्यवहार करणान्यांना अन्नसत करीत शिका देण्यात यावी. धृष्टकेयाने सांगायचे तर धृतराष्ट्राचे मुलगे जिवंत असताना जसे त्याचे आमुष्य चालले होते तसाच त्याचा राज्यकारभारही सुरळीत चालला होता. गांधारी व धृतराष्ट्राबरोबर पांडवांना आपल्या मुलांच्या जागी मानत होते.

अशा प्रकारे रथारथी गंगी, धृतराष्ट्र व गांधारीला कोणत्याही प्रकारची कमनरता नव्हती. तरीही अधूनमधून संधी मिळाली की भीम त्यांना दोमणे मारून बोलत असे. त्यामुळे त्या बोधार्थ नार्डेट मारे पण ही गोष्ट धृतराष्ट्राला हाऊक नव्हती.

एक दिवस धृतराष्ट्राने युधिष्ठिराला म्हटले, ‘पुत्रा, आजवर तू आमच्याशी फार आदराचे वागला आहेस. त्यामुळे आम्ही दोघेही प्रसन्न आहोत. मी अनेक दानधर्म केले आहे. धर्मियधर्माचे पालन केल्यामुळे माझ्या पुत्रांना उत्तमलोक प्राप्त झाले आहेत. मी त्याचे आभारदेखील केले. आता माझ्या हृदय होण्यासारखे काही काम राहिले नाही. अगता ज्यामुळे मला

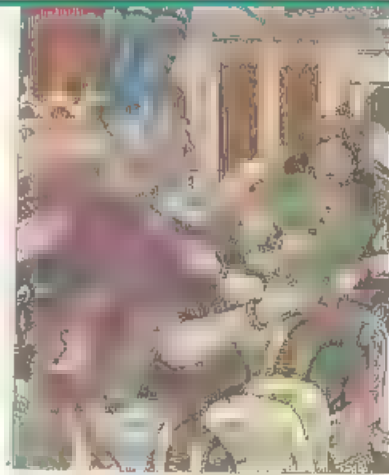
वैयक्तिक लाभ होईल असे पुण्या शिक्षकाची माझी इच्छा आहे. तू गंगती विलीन तर जाता वान प्रस्थाश्रम स्वीकारण्याची माझी इच्छा आहे. गांधारीही माझ्याबरोबर राहिल. मी अरण्यात राहिलो तरीही तुमचे सर्वेव कल्याण होवो, हा आशिर्वाद तुम्हाला देत राईन.

हे धृतराष्ट्राचे बोलणे युधिष्ठिराने मानले नाही तो म्हणाला, ‘‘आपण अरण्यात कष्ट करीत राहिल्यात. तर मला इथे सुखाने राज्य करता येणार नाही. आपण जंपवास करून जमिनीवर झोपी पाऊ, तर माझी व माझ्या भावांची जंग निर्दा करणार नाही का? मला हे राज्य नको किंवा इथले सुखोपयोगही नको. मी हे राज्य युयुत्सुवर सोंपवतो, मला अस वाटत की आपण कोणत्यातरी कारणाने दुखावले गेला आहात आणि म्हणून तू निर्णय घेत आहात. मी आपले दुःख करू शकून.

‘‘माझ्या मनात तयस्या करवी जशी इच्छा आहे. आपल्या वशातल्या लोकांनी वनेबासास जाण्याचा प्रमाण आहेच. मी तुमच्याबरोबर बराच काळ राहिलो आहे, आता मी वृद्ध झालो आहे. माझा वनवास तुम्ही मान्य केला पाहिजे. ‘‘ धृतराष्ट्राने युधिष्ठिरास समजावले, वानप्रस्थास जाण्यासाठी त्याने केवळ फक्त आप्रग्रह धरला नाही. तर युधिष्ठिराने जर या प्रस्तावाला मान्यता दिली नाही तर धृतराष्ट्राने अन्नग्रहण करायचे नाही असे ठरवले.

त्यावेळी व्यास महर्षी तिथे आले व धृतराष्ट्राला वाचप्रस्थाश्रम स्वीकारण्यासाठी अरण्यात जाण्याची समजूत घापी म्हणून त्यांनी युधिष्ठिराची समजूत घातली.

धृतराष्ट्र वाचप्रस्थासाठी अरण्यात जाणार ही बातमी कळताच इस्तिनापुरातल्या सर्व कर्णांचे लोक त्यांना भेटायला गऊ लागले. धृतराष्ट्राने त्या लोकांना खांद्या

सांगितले, ‘‘गांधारी व मी दोघेही वनेवासाला जाऊन आहोत. त्यासाठी तुम्ही मंडळींनी आम्हाला अनुमती द्यावी. दुर्योधनापेक्षा युधिष्ठिर फारच कायत्या प्रकारे राज्य करतो आहे. या पृथ्वीवर प्रथम शंतनू, नंतर भीष्म, आणि विचित्रवीर्यने राज्य केलेले आहे. मीही जमेल तशी तुम्हा सर्वांची धोडीकार सेवा केली होती. माझा राज्यकारभार कसा होता ते मला माहित नाही. त्यावेळेस ज माझ्या हातून काही चुका झाल्या असतील तर मला क्षमा करा. आजच्या दुर्पोषणाच्या दुष्ट स्वभावामुळे इतक्या वागता विनाश झाला आहे, त्यात माझही दोष आहे. मी आपल्या सर्वांसमोर हान ओढून घेतली करतो की आपण त्या चुका विसरून आ आग्रपासून युधिष्ठिर तुमचा शासनकर्ता राहील. ‘‘

हे बोलणे ऐकल्यानंतर अनंतेचा प्रतिनिधी या नात्याने एका ब्राम्हणाने धृतराष्ट्राला सांगितले, ‘‘राजना! आपण आमच्याही नेहमीच प्रेमाने वागत

आता आहत आपल्या वशातल्या कोणाही व्यक्तीने आम्हाला काहीही कमी केलेले नाही. दुर्योधनाने आमच्याबान्धुतात काही ग्रीह केलेला नाही. आपण वनवासाला गेल्यावर आम्हाला चिडण्यासाठी कायमचे एक कारण नाही. युद्धाचा आमच्या विल्याबद्दल आम्ही काही दुर्योधनाला दोष देणार नाही. कुन्वशाचा क्षय होण्यास परमेश्वर कारणीभूत आहे, दुसरा कोणीही नाही. युधिष्ठिर उत्तम पुरुष आहे. त्याने आमच्यावर हजार वर्षे राज्य केले."

दुसऱ्या दिवशी सकाळी विदुर युधिष्ठिराजकड येऊन म्हणाला, "पुत्रा, धृतराष्ट्र कार्मिक भक्षित्यात वनवासाचा जेवणार आहेत. जाण्यापूर्वी त्यांना भोक्ष्य सोमदास द्रोण सैन्धव, आपले पुत्र आणि मित्रांपैकी श्राद्धकर्म करायची इच्छा आहे. त्यासाठी त्यांना पौत्र धन द्या आहे."

विदुराची मागणी ऐकून युधिष्ठिर आणि अर्जुनाने मोठ्या आनंदाने धन द्यायचे मान्य केले. पण मीम

काहीच बोलला नाही. त्यावर अर्जुनाने भीमाला समजावले, "आज तुम्ही थोडे रान दे. त्या वनवासात जाण्यापूर्वी श्राद्धकर्म करण्यासाठी धृतराष्ट्र आपल्याकडे धन वागवत आहेत. तुम्हाला आनंदवाच्य भसेल की, अन्ववासील एकथल आपल्याला अन्व निळाचे म्हणून त्यांच्याकडे वाचना केली होती."

त्यावर भीमाने उत्तर दिले, "भीमन संपन्न बालिक, धृतराष्ट्र, द्रोण आणि इतर लोकांचे श्राद्धकर्म करण्यासाठी धन घ्याल. श्रद्धा कर्माच्या श्राद्धासाठी कुती धन वेईव, पण दुर्योधनासारख्या श्राद्धासाठी जाणूनकराता धन घ्यायचं? त्याला उत्तमतोक प्राप्त झाला नाही तर काय झाला? त्याने आपल्याला असंख्य दातना दिल्या होत्याच ना?"

तेव्हा युधिष्ठिरने भीमाला सांगितलं, "आता तू मीम पाऊलस वा ने कोण द्यायचं. मला यथावत विदुराचा म्हणाला, 'भीमाला वाईट वाटायचं नाही कारण नाही. धृतराष्ट्राना जितक धन हवं असेल त मो त्यांना देईन.'"

त्यावर धृतराष्ट्राने मोठ्या प्रमाणावर श्राद्धकर्मचे धार्मिक विधी केले. युधिष्ठिरापासून त्याने अपाह्न धानधर्म केला हे कार्य संपल्यानंतर धृतराष्ट्राने गांधारीवरच कार्मिकपूजा केली. वनवासातल्या अनेक वानप्रस्थाश्रमासाठी ते दोषेजण स्वसायता वागवत त्यांच्यापुढे अग्निहोत्र नेले. बास होणे त्यांच्या शगोमाग करवडिया चालत होत्या. त्यांना जलना पाहून पाडवांच्या होळ्यात भरतु झाले. कुतीद्वी गांधारीचा हात पकडून चालत गेले. द्रोणाच्या पुरीहनाचा अन्व आणि तननाला अन्व क्षियाही त्याच्या पळोपाटा चालायला लागल्या. विदुर आणि सजयने धृतराष्ट्राच्या बरोबर आपल्यासाठी अनुमती मिळवली.

गाराच्या वेशीबाहेर गेल्यानंतर युयुत्सु ४ ठि

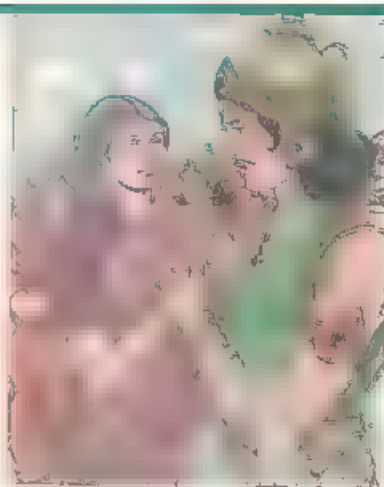
चायांचा

कुपाचल्याला धृतराष्ट्राने परत जाण्यास सांगितले. एकदा वनवासात राहत गेले. शेवटी युधिष्ठिर एकदा रात्रिचा त्याने कुतीदेवीला सांगितले, "मातोश्री, तू पत्नी जा. मी महाराजाबरोबर राहत जाईन." पण कुतीने गांधारी व धृतराष्ट्राच्याबरोबर जायचा निश्चय केला होता. तिने युधिष्ठिराला सांगितले, "पुत्रा, गांधारी व धृतराष्ट्र माझ्या सासुरासून्याप्रमाणे मला आहेत. त्यांच्या संघा काढा. पत्नी मीही तयार करीन." सर्व पाहून तिने श्राद्धवाण्यांचा प्रयत्न केला, पण त्याने त्यांचे पत्नी नाही. शेवटी निराश होऊन पण्डव द्रोणाबरोबरच वनवासातला राहत गेले.

धृतराष्ट्राने इतर सध्याकडेपर्यंत चालून गेला. त्याच्या काप्याच्या सध्यापासून ज्ञान धारक श्राद्धागामी अग्निहोत्र सार केले. नंतर विदुर व सजयने धृतराष्ट्र चाली गांधारीस. मक्षगांधी शब्दात तयार केली ती रात्र घेतल्या होती.

विदुराच्या वनवासात राहण्याच्या काळावर धृतराष्ट्रसाठी एक पर्णकुटी बांधण्यात आली. तिथे कमी देवना राहून धृतराष्ट्र कुरुक्षेत्रातल्या एका आश्रमात राहिले. तिथे रातपाय नावाचा एक राजर्षी राहून होता. त्याने आपल्या पुत्रावर राज्य सोंपवले होते. धर्म तो वानप्रस्थाश्रमात आला होता. धृतराष्ट्राने वनवासात राहून केला. त्यांना भेटण्यासाठी तो आले. आता त्या त्याची सध्या व विचित्र पुरुष कुती राहून होता. सध्या करीन आता धृतराष्ट्र धर्मनारायण अन्व करत राहत आहे.

धृतराष्ट्राने वनवासात राहण्यास सगळ्यांच्या श्राद्धकर्मने व नंतर सध्या सगळ्यांच्या वनवासात राहून आता वनवासात राहून गांधारीची वनवासात राहून आता पाडवांच्याबद्दल सगळ्यांची काही विशेष आवश्यकता नव्हती. त्याची आई कुती धृतराष्ट्राच्या बरोबर वनात गेल्यामुळे त्याचे मन उदास बांदावा

झाले होते. कोणत्याही दिनदिन कामात त्यांना स्वारस्य राहिले नव्हते.

सर्वात जास्त सहवेव व्याकुळ झालेला होता कुतीला. भेटायला तो अनिश्य उतावीळ झालेला होता. द्रौपदीनेदेखील एक दिवस युधिष्ठिराचा सांगितले, "गांधारी, धृतराष्ट्र व कुती यांना भेटायची इच्छा राजपरीकारातल्या सगळ्या क्षियांना आहे."

तिने हे सांगायचाच अक्षकाश, युधिष्ठिराने धृतराष्ट्राच्या आश्रमाकडे जाण्याचे ठरवले. त्या नागरिकांना या पडळींच्यासमवेत जाण्याची इच्छा होती, त्यांनी जवळपास येऊन अग्नी युधिष्ठिराने जाली घेऊन घेतली. दुसऱ्याच दिवशी ते प्रवास सुरू झाला. त्यांच्याबरोबर एक महासेनाच चालू लागली. रथ, घोडे, उट आणि पायदळाबरोबर लोक घालू लागले. राजसिया पातळीत बसल्या युयुत्सु आणि धौम्य राजमहालात यथेते पाडवांच्या आगमनाची वार्ता ऐकून काही आश्रमवासी त्यांना भेटायला आले.

युधिष्ठिराने त्यांना विचारले, "भाझे काका कुठे आहेत?" आश्रमवासांसाठी संगितले की धृतराष्ट्र पुर्वी आणि पाणी आणायला यमुनेच्या तीरावर गेलेले आहेत.

त्यांनी सांगितल्या मार्गावर पाहून गेले. त्यांनी सार्वभौम असलेले धृतराष्ट्र, द्रोणारी आणि कुंतीला पाहिले. लहान बोरने धावत पुढे गेला आणि कुंतीदेवीचे पाय धरून ती लहानसा लहान तिच्याही होळ्यातून आसनाच्या घारा लागल्या निने सहदेवाला उठवून त्याला मिठीत घेतले आणि ही बायली गांधारीला सांगितली. तेवढ्यात तिच्या इतर पाहवही दिसले.

पाहून आणि त्याच्या एतकी आपल्या चारी बाजूला बसलेले आहेत हे ऐकून धृतराष्ट्राला आपण हस्तिनापुरातच आहोत असे वाटायला लागले. आश्रमानेले सर्व मुनींजून पाहवना पाहायला झाले सज्जनने मुनींशी फाडवोचा परिचय करून दिला. ते सारे मुनी जाश्रमान परत गेल्यामता युधिष्ठिराने धृतराष्ट्राची मिचारापूस करताना म्हणजे "विदुराकका ज्ये दिसत नाहीत ते? ते कुठे असतात?"

"विदुराने उग्रपाणी वज्र केले आहे व तां घोर तपस्या करायला गुंतलेला आहे. तो फाव निंबल झालेला आहे. आश्रमांतले ब्रह्मण सांगतात की तो विगना होऊन वनात फिरत असलेला कधीकधी

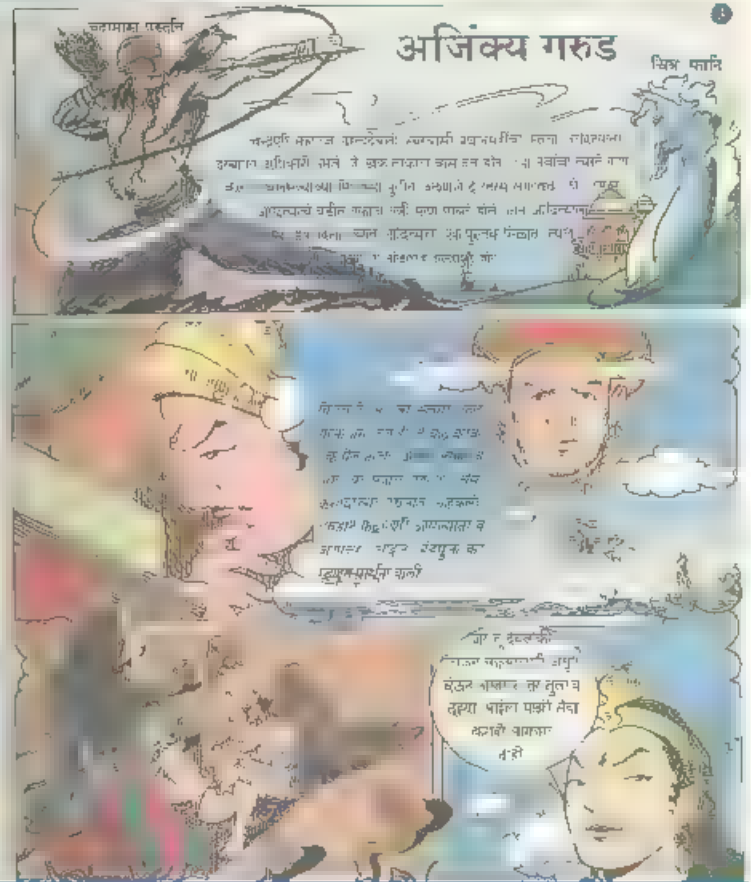
दिसतो." धृतराष्ट्राने उत्तर दिले.

धृतराष्ट्र हे बोलत असतानाच दूर जतराजने आश्रमाच्या दिशेने दोन चासलेला विदुर एडीस पडला. युधिष्ठिर एकटाच विदुराच्याजवळ जाऊ उभा राहा. त्या दृष्टे दुर्गम जगलात विदुर कधी दिसत होता आणि कधी दिसत नाही होता त्याला वाटून युधिष्ठिराने तो दूर पाहून "विदुरकाका, मी तुम्हाला भेटायला आलो आहे.

युधिष्ठिर जगलातल्या एक प्रदेशात उभा होला "मी युधिष्ठिर." असं म्हणून तो विदुरासमोर उभा राहिला. विदुर फारच अस्वस्थ व दुर्बल झालेला त्याला दिसला. युधिष्ठिराकडे विदुर एकटक पाहू लागला. युधिष्ठिराच्या मनात अशी अनुभूति आली की विदुराचे एकाच अवयव त्याच्या अवयवांत मिसळून जात आहेत. आणि विदुराचे प्राण त्याच्या प्राणात मिसळून एकजीव होत आहेत. यानंतर थोड्याच वेळात विदुराचे शरीर एका वृक्षस्थानात टेकलेले युधिष्ठिराला दिसले. युधिष्ठिराने विदुराच्या कानेबरावर दहनेसंस्कार करायचे ठरवले. परंतु यतींचा सहनसंस्कार करणे धर्माच्याविरुद्ध होते.

म्हणून या कल्पनेचा त्याग करून युधिष्ठिर आश्रमांत परत आला. त्याने ही गोष्ट सर्वांना सांगितली, ते ऐकून सारेजण आश्चर्यचकित झाले.

- अमरा

चंचल मन

एक शेतकरी आपल्या शेतात जमीन नांगरत होता, तेव्हा नांगरीचा फाळ कुठल्यातरी वस्तूचा अपटला शेतकऱ्याने त्या जमीन खोदल्यावर त्याला एक तांब्याचे भांडे मिळाले. भांडे सोन्याच्या मोहोरांनी भरलेले होते.

भांडे भरून सोने पाहून शेतकऱ्याचे मन अस्थिर झाले. तो विचार करू लागला, सोन्याने मोठमोठी कामे करता येतात. श्रीमंत माणूस म्हणून प्रतिष्ठा वाढते. पण त्याचबरोबर अडचणी पण आहेत. चोरांना हे कळले तर दरोडा घालतील, सोने पळवतील. त्यांना थांबवायचा प्रयत्न केला तर मारून देखील टाकतील.

अशा परस्परविरोधी विचारांनी शेतकरी काळजीत पडला. शेतकऱ्यात त्याला दूरक एक न्यायाधिकारी बसला. शेतकऱ्याला वाटले सारे सोने त्याच्याकडे दिले म्हणजे काही धोका नाही असा विचार करून शेतकरी पळत त्याच्याकडे गेला व त्याला म्हणाला 'आपण कृपा करून

माझ्या शेतवर चला'.

दोवेजण शेतात जिथे तांब्याचे भांडे जमिनीत होते, तिथे गेले. एनवयांत शेतकऱ्याचे मन बदलले. त्याने मोडयावर माती पसरली व तो न्यायाधिकार्याला म्हणाला, 'महाराज आपण अचूक निर्णय घेता. कृपया मला सांगा की माझ्या या दोन बैलांपैकी कुठला बैल श्रेष्ठ आहे?'

हा प्रश्न ऐकून न्यायाधिकारी रागावला व तिथून निघून गेला.

'मी हे सोने न्यायाधिकार्याकडे का नाही दिले? आता सगळ्यांच्या नजरेआड होईल असं हे मी कुठे तपवू?' अशा शंकेने शेतकरी मगांतल्यामगांत जास्तच धाबळं लागला.

दिवसभर तो हाच विचार करत बसला. त्यामुळे शेतात धोडेंसुद्धा काम झाले नाही. सूर्य माबळत होता तेव्हा न्यायाधिकारी गांवाकडे पलत असल्याचे त्याने पाहिले. शेतकऱ्याच्या जिवांत जीव आला, पुन्हा तो धावत

न्यायाधिकाऱ्याकडे गेला व आपल्या शेतकऱ्या रोण्याची विनंती केली. न्यायाधिकाऱ्याला वाटले काहीतरी संकट आलेले आहे. म्हणून तो शेतकऱ्याबरोबर शेताला गेला. तेवढ्यांत शेतकऱ्याचे मजूर परत बदलले, व तो न्यायाधिकाऱ्याला म्हणाला, "असे सांगा की मी हे शेत, जे काळ नांगरलेय ते चांगले, की आज नांगरलेय, ते चांगले आहे?" शेतकऱ्याचे डोके फिरले आहे, असे वाटून न्यायाधिकारी तिथून निघून गेला. शेतकरी पलट विचार करू लागला, "हे सगळे रोने मी त्याच्या हातांत कां सोपवले नाही? आता हे मी कुठे लपवू? कसे लपवू?" तो अगदी चिंताग्रस्त झाला.

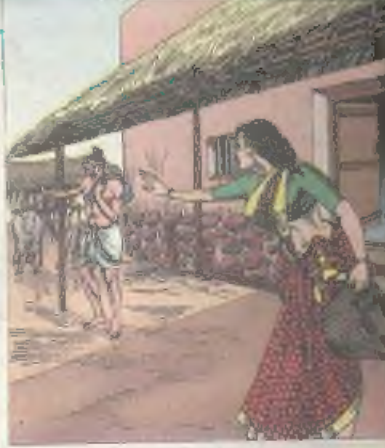
शेतकरी सोने असलेले भांडे एका पोत्यांत घालून, ते आपल्या पाठीवर ताडून शेतकरी घरी आला.

घरी आल्याआल्या शेतकऱ्याने आपल्या बायकोला सांगितले "हे बघ, बैलांना बांधून त्यांना बैरण, पाणी लवकर दे. मला न्यायाधिकाऱ्याकडे बायचे आहे."

आपला नवरा पाठीवरील पोते खाती ठेवत नाही. हे पाहून शेतकऱ्याच्या बायकोने विचार केला की यात नक्की काहीतरी गुपित आहे. आणि ते काय आहे ते जाणून घ्यायचे तिने मनाशी ठरवले.

ती शेतकऱ्याला म्हणाली "हे काय माझं काम आहे? तुम्हीच बैलांना बांधा. मी फक्त गाय नि शेळ्या मेढ्यांना सांभाळते. नंतर तुम्हाला पाहिजे तिथे जा. आणि पाहिले तेव्हा परत या".

मार्झाजाने शेतकऱ्याने पोते खाती ठेवले व

बैलांना बांधायला गेला. तेवढ्यांत शेतकऱ्याच्या बायकोने पोत्यातले सोने घेऊन भांडे बाहेर काढले. ते मोठे रोने भरलेले होते. तिने ते भांडे घेऊन एका जागी लपवून ठेवले. आणि एक जड दगड पोत्यात भरून ठेवला. तेवढ्यांत शेतकरी बैलांना बांधून, चारापाणी देऊन, परत आला.

पोते पाठीवर टाकून तो सरळ न्यायाधिकाऱ्याच्या घरी गेला. तो त्यांना म्हणाला "महाराज मी आपल्यासाठी एक भेट आणली आहे."

न्यायाधिकाऱ्याला वाटले काहीतरी किमती भेट असेल. म्हणून त्याने पोते उघडले तर आत एक मोठा दगड होता. हे बघून न्यायाधिकाऱ्याच्या बरोबर शेतकरी सुद्धा आश्चर्यचकित झाला. न्यायाधिकाऱ्याला वाटले शेतकऱ्याच्या अशा बागण्याचे निश्चित काहीतरी खास कारण आहे.

त्याने शेतकऱ्याला एका कोठडीत बंद केले व आपल्या दोन नोकरांना सांगितले "रात्रभर शेतकरी कायकाच बंडवडतो, कसे बागतो, ह्याला लक्ष ठेवा".

शेतकरी रात्रभर कोठडीत बसून आपल्याशीच "ओहो, एवढे मोठे भांडे, इतके उंच, एवढे सोने". असे म्हणत इतबारे करत होता.

नोकरांनी शेतकऱ्याच्या हातबाऱ्याबद्दल न्यायाधिकाऱ्याला सांगितले. शेतकऱ्याला बोलवून न्यायाधिकारी त्याला म्हणाला "ओ बाबा, रात्री तू तुझ्या हाताने काहीतरी मोजत होतास. ते काय होते?" शेतकऱ्याने धाडस करून सांगितले "साहेब, मी आपलेच माप घेत होतो. साहेब हा म्हणत होता की आपले डोके एवढे लडू आहे. आपली पान लहू आहे, आणि आपले पोटे केवढे उंच आहे."

न्यायाधिकाऱ्याला शेतकऱ्याच्या बोलण्याचा खूप राग आला. त्याने आपल्या सेवकांना सांगितले, "ह्या मूर्खाला ताबडतोब फांशी बा".

नोकर शेतकऱ्याला घेऊन गेले. फाशीच्या खांब्याची व्यवस्था केली. खांब्याला दोरखंड बांधून त्याचा विळखा शेतकऱ्याच्या गळ्यात ठाकणार तेवढ्यात तो म्हणाला "बाबा, मला न्यायाधिकाऱ्यांना एक गोष्ट सांगायची आहे."

नोकरांनी शेतकऱ्याला न्यायाधिकाऱ्याकडे नेऊन त्याला शेतकऱ्याची अंतिम इच्छा सांगितली.

"बोस, तुला काय सांगायचे आहे?" न्यायाधिकाऱ्याला म्हणाले.

"साहेब, तुमचे नोकर माझ्या गळ्यात फांशीचा बोर इतका घट्ट आवळून बांधत आहेत की मला श्वासच धेता येत नाही. तो बंद होतो आहे."

हे ऐकून न्यायाधिकाऱ्याची हंस्त हंस्त मुकुरळी बळली. हंस्त हंस्त तो म्हणाला "ह्या मूर्खाला सोडून बा".

मग काय, शेतकरी आपल्या घरी गेला. त्या सोन्याचा उपयोग करून, बायको बरोबर आपले विषय सुखांत घालवू लागला.

विचित्र विजय

कविशा नगरीत माधवशर्मा नांवाचा एक महापंडित होता, तो चांगला श्रीमंत होता. त्याला श्यामला नांवाची सुंदर मुलगी होती. तीदेखील आपल्या वडिलांप्रमाणेच बुद्धिमान होती.

श्यामला सुंदर तशीच बुद्धिमान असल्यामुळे, अनेक तरुण तिच्याशी विवाह करण्यास पुढे झाले. पण श्यामला त्या हागळ्यांना खूप प्रश्न विचारत असे. आणि बरोबर उत्तर मिळाले नाही, की नकार देत असे. ज्या तरुणाला तिच्या प्रश्नांची उत्तरे बरोबर देता येतील त्याच्याशीच ती विवाह करेल असा तिचा निश्चय होता.

त्याच गावात राधाकांत नांवाचा एक गरीब तरुण राहून असे. त्याचे वडील भिक्षा मागून उदरनिर्वाह करत असत. राधाकांत पण जगादी हुशार होता. त्याला ज्ञान मिळवण्याची आवड होती. म्हणून त्याने कित्येक गुरूंची सेवा करून ज्ञान मिळवले. तरी देखील ज्ञानार्जनाची त्याची

ओढ कांही कमी झाली नाही. त्याला अजून मोठ्या विद्वानांकडे जाऊन आणखी ज्ञान मिळवायचे होते. त्याच्यासाठी त्याला पैशांची गरज होती.

माधवशर्माकडून थोडीफार पैशाची मदत मिळवावी ह्या विचाराने राधाकांत त्याच्या घरी गेला. त्याने ऐकले होते की माधवशर्माची मुलगी बुद्धिमान आहे आणि जो कोणी तिच्याशी विवाह करायला येतो त्यांना ती प्रश्न विचारत राहते. तिची अशी पण अट आहे की, जो कोणी या प्रश्नांची समाधानकारक उत्तरे देईल त्याच्याशीच ती विवाह करेल. पण त्याच्याशी त्याला कांहीच कर्तव्य नव्हते. तो फक्त पैसे मिळवण्यासाठी तिथे गेला होता.

श्यामलाला बघले की ह्या तरुण पण विवाह करण्याच्या इच्छेनेच आला आहे. म्हणून तिने राधाकांतला विचारले, "मला एक शंका आहे. मी खूप लोकांना विचारले पण कोणीही

समाधानकारक उत्तर देऊ शकले नाही."

"काय शंका आहे ? सांगा तरी !"

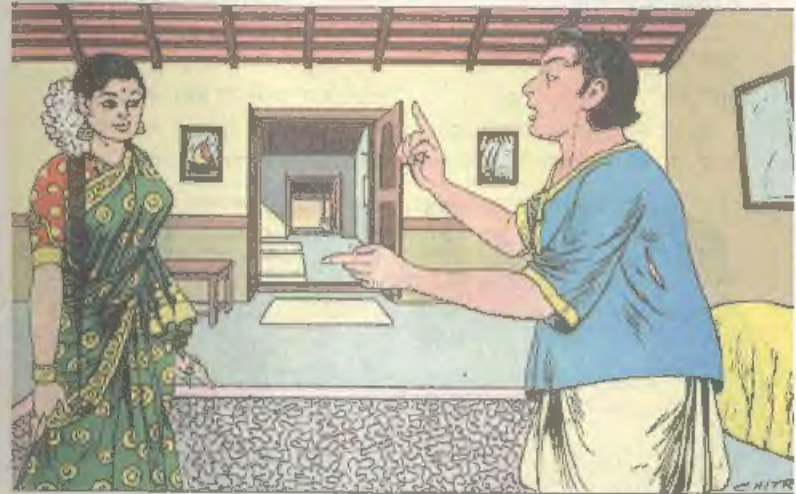
"ह्या लोकांत आणि परलोकांत कोण सुखी होऊ शकते? आणि कोण दुःखी राहतो ?"

"ह्या लोकांत किंवा परलोकांत संन्यासी सुखी होतो. त्यांना भौतिक चिंता नसतात. ते कुठल्याही झडझडाती झोपतात. ते मिळेल ते गोड भादून खातात. त्यांच्या मनांत कुठलीच इच्छा आशा नसते. त्यामुळे ते कधीच निराश होत नाहीत. अशा प्रकारे इहलोकांत सुखी जीवन जगून बंधनमुक्त होऊन ते परलोकांत जातात.

त्यामुळे तिथेपण सुखी होतात.

इहलोकांत किंवा परलोकांत सुखा दुःखी होणारा मनुष्य भिकारी आहे. त्याचे इहलोकांतले आयुष्य अडी अडचणी सोड-विण्यात जाते. तो उन्हांत राबतो, पावसांत भिजतो, थंडीत कुडकुडतो, त्याचा सारावेल पोट-पाण्याच्या चिंतेत जातो. तरी पोट भरत नाही. भूक पाणणे त्याला आवडत नाही.

"परंतु ह्याशिवाय त्याच्यासमोर दुसरा पर्याय नाही. सर्ववेळ स्वतःच्या पोट-पाण्याच्या चिंतेत असल्यामुळे तो दुसऱ्याला कांहीच मदत करू शकत नाही. त्यामुळे परलोकांत सुखा त्याला तिकमात्र पुढ मिळत

पंचमीस वर्षापूर्वी चांदोखान प्रसिद्ध झालेली जुनी कथा

नाही." राधाकांतने उत्तर दिले.

राधाकांतच्या उत्तरावर खूब होऊन त्याच्याशी विवाह करण्याचे श्यामलाने ठरविले. पण राधाकांताला कांही विवाह करण्याची इच्छा नव्हती. तो माधवशर्माकडून पैसे मिळविण्याच्या इच्छेने आज्ञा होता. इतका वेळ श्यामलाशी बोलल्यावर त्याच्या मनात आले की श्यामलाच्या मदतीने कांही पैसे मिळवता येतील.

म्हणून तो श्यामलाला म्हणाला "मी तुला एक प्रश्न विचारतो. ह्याचे उत्तर तुला आले नाही, तर आपल्या बडिलांकडून तू मला कांही आर्थिक सहाय्य मिळवून दिले पाहिजेस". श्यामलाने होकार दिला.

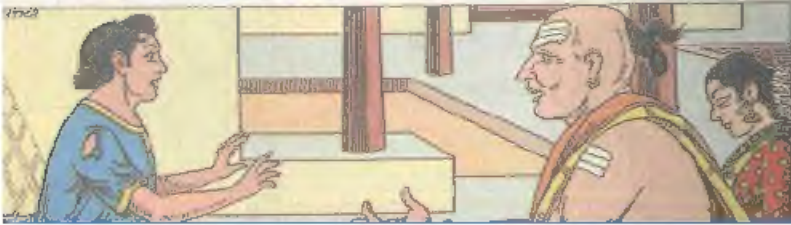
"इहलोकी सुख भोगून परलोकी दुःखी कोण होते? आणि ब्रह्मोकी कष्ट भोगून परलोकी कोण सुखी होते?" सधाकांतने विचारले.

विचार करून श्यामला म्हणाली "इहलोकांत सुख भोगून परलोकांत दुःख झेलणारी

व्यक्ती, तुष्ट स्वभावाची असली पाहिजे. असा माणूस धनिक असून धन मिळविण्यासाठी स्वतःचे तऱ्हेची पापे करतो. तो कित्येकांचे सुख हिरावतो. अशा तऱ्हेचे आयुष्य जगणारा परलोकी सुखी होत नाही. इहलोकी दुःख झेलून परलोकांत सुखी होणारा माणूस योगी आहे. तो इहलोकांत मुखाचा त्याग करून परलोकांत सुखी होतो".

आपल्या प्रश्नाचे बरोबर उत्तर ऐकून राधाकांत निराश झाला. पण तेंबदयांत माधवशर्मा तिथे येऊन म्हणाला, "मुला, तू माझ्या मुलीच्या प्रश्नाचे बरोबर उत्तर दिलेस. ती तुझ्याबरोबर विवाह करण्यास तयार आहे. जर तुझी संमती असेल तर मी तुमचा विवाह करू इच्छितो".

हे ऐकून राधाकांत आश्चर्यचकित झाला. आपले काम कल्पनेच्या बाहेर सफल झालेले पाहून त्याला आनंद झाला. व त्याने श्यामलाशी विवाह करण्यास होकार दिला.

चित्र पत्र.
मीबक तिला.

चित्रशीर्षक स्पर्धा

खालील चित्रांना जोडपारी छोट्टी नांवे किंवा
साक्ष्य तुम्ही जुळवाव का?

तुमची जोडपारी एका पौष्टिकदृष्ट्या लिहून घ्यावी पत्त्यावर पाडवा.
चित्र परिषद प्रतिष्ठानित, चन्द्रमणा,
प्लॉट नं. ८९, (तुमचे ९२), डिफेंस ऑफिस कॉम्प्लेक्स, ईस्ट इंग्लिश, चेन्नई ६०० ०९५.
तुमचे पत्र या महिन्याच्या २० तारखेपर्यंत असल्याकडे पोचले पाहिजे. सर्वोत्तम शीर्षकास रु. १०० चे
पारितोषिक दिले जाईल. या हा निर्णय पुढच्या वर्षात निर्णय
अंकात जाहीर केला जाईल.

अभिनंदन

सार्च स्पर्धेतून विजयता आहेत
श्री. सुधाकर दसायच महाजन,
३२, रावेय, गोवर्धन-सतल,
मुंबई (५०)
मुंबई - ४०० ०८९.

यनात चिमकली राणी
योगाशरी गंगेचालचोपिणी